

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 6. ČERVNA 1934

Za Kč 2.—

Rooseveltova cesta

J. KOLÁŘÍK

Ještě list Janu Bažovi

EDVARD MAŠKA

Téměř kus noetiky

KAREL ČAPEK

Je možná obrana proti letadlům a plynu?

ROCCO MORRETTA

Jak má vypadat rozhlasová hra

IVO DUCHÁČEK

Rozhodující léta

Kulturní ghetto v Německu — Býti emigrantem — Diktatura odborových radů?
Marxisti po realistech — Voják se dívá na chemickou válku — Po večeru surrealistů
Daleká cesta k dodávkové čistotě

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA.

ZALOŽENA ROKU 1868.

Akciový kapitál . . . Kč 240,000.000.—

Reservní fondy . . . Kč 347,000.000.—

23 FILIÁLEK.

2 EXPOSITURY.

2 PLATEBNY.

Centrála:

V PRAZE, NA PŘÍKOPĚ 30.

Provádí veškeré obchody
bankovní doma i v cizině.

SIMPLICUS

jest jediný ilustrovaný satirický týdeník v republice

SIMPLICUS

zabývá se vkarikatuře a satíře politickými, hospodářskými a j. událostmi týdne

SIMPLICUS

má za spolupracovníky nejlepší kreslíře a spisovatele ČSR a zahraničí

SIMPLICUS

pomůže Vám v této vážné době k dobré náladě a smíchu

SIMPLICUS

stojí nyní **Kč 1·20** pouze

Předplatné 1/4 roku (13 čísel) Kč 14·50

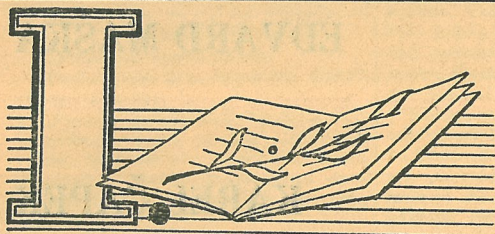
1/2 roku (26 čísel) Kč 28·80

celý rok (52 čísel) Kč 57·60

Objednávky a dotazy vyprošujeme si na

administraci **SIMPLICUS**

Praha X, Žižkova 4c

MÁJOVÁ LITERÁRNÍ SOUTĚŽ

POCTILA CENAMI TYTO TŘI BÁSNICKÉ SBÍRKY

JAN ČAREK
HVĚZDY NA NEBI

Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 28.—

JOSEF HORA DVĚ MINUTY TIŠA

Brož. Kč 18.—. Váz. Kč 28.—

Zvláštní vydání číslována a autorem podepsána: Kartonováno Kč 36.—. Váz. v kůži Kč 77.—

VÍTĚZSLAV NEZVAL
SBOHEM A ŠÁTEČEK

Brož. Kč 38.—. Váz. Kč 50.—

U všech knihkupců! - FR. BORO VÝ, PRAHA

OBSAH 22. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: O jedné zvláštnosti naší politiky. — ROCCO MORRETTA: Voják se dívá na chemickou válku. — ODPOVĚĎ J. A. BATI. — ZDENĚK SMETÁČEK: Cesty socialismu v demokracii. — J. KOLÁŘÍK: Německý „Arbeitseinsatz“. — B. BENEŠ: Sověty mezi Francií a Amerikou. — Maďarský revisionism a Společnost národů. — Heimatfronta dnes. — Mělo naše osvobození vůbec smysl? — Národní demokracie se dívá do Třetí říše. — Zase literární aféra na Slovensku. — Dohodli jsme se, že se nedohodneme. — Otázka soukromého podnikání ve světle paroplavby na Vltavě. — Případ senátora Johanise. — Cesta rektora Domina k národu.

Přítomnost

za redakci **Ferd. Peroutka**
odpovídá

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BORO VÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18

Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622

PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,

NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—

Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1. 1924

Podací úřad Praha 25

TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Rooseveltova cesta

První etapa presidentské dráhy Franklina D. Roosevelta je už přibližně ukončena. Byla to beze sporu etapa nejtěžší, ale 32. prezident Spojených států měl při ní myslitelně nejlepší technické podmínky. Kongres, který podle tvůrců ústavy má být jakousi brzdou prezidentů příliš ctižádostivých, byl pro Roosevelta nástrojem velmi pružným a poddajným. Vždyť nynější 73. kongres Spojených států, jehož období spadá do prvního dvouletí Rooseveltova, má v senátě 59 demokratů proti 36 republikánům a 1 zástupce Farmer-Labor Party, v domě representantů dokonce 313 demokratů proti 117 republikánům a 5 zástupcům Farmer-Labor. Tak demokratický kongres se vyskytl v dosavadních dějinách Spojených států velmi zřídka. A při tom ještě i ta slabá oposice, která by se v něm byla mohla vyskytnout, byla až do nedávna zastrašena hrůzou hospodářského zmatku, jaký se projevil v době Rooseveltova nástupu do Bílého domu, a obavou, aby se úplně nezdiskreditovala u voličstva, zřejmě nadšeného usměvavým, ale silným mužem, který hlásá „New Deal“.

Loni v létě, když po přemožení prvňích, největších nesnází se F. D. Roosevelt pustil do vlastního „New Dealu“, vzrostla jeho popularita ve Spojených státech podle všech věrohodných svědectví tak, že lidový plebiscit, kdyby se byl tehdy konal, byl by pro něho dopadl asi ještě mnohem příznivěji, než volby elektorů 8. listopadu 1932. Jen podivná mechanika presidentských voleb amerických vzbudila tehdy dojem, že Rooseveltovo vítězství je něco neslýchaného; podle zvolených elektorů měl ovšem zdrcující většinu, ale skutečných voličských hlasů dosáhl 22.9 milionů proti 15.8 milionům hlasů pro republikány. Takový poměr hlasů není v amerických volbách nic neobvyklého; loni v létě však by byl pravděpodobně Roosevelt zatláčil republikány do posice zcela mizivé, neboť „forgotten man“ začal věřit, že nový prezident přece jen běže boj s tou mizerií rádně do ruky.

Dnes už je zase situace zřejmě poněkud jiná. I když zatím není tuze mnoho známek, že by ubylo presidentské popularity, nesporná je větší odvaha kritiků a politických odpůrců. Že i v době největšího nadšení pro „New Deal“ byli zjevně nespokojenci, ukázal případ Fordův; dnes však jich přibývalo, a nejsou to jen zjevy tak mimořádné, jako Ford, který si může ledacos dovolit, co by jinému nebylo snadné. Také republikáni zdvínají hlavu; krásnou ukázkou jejich nálady je kniha, kterou letos v únoru vydal William MacDonald s výmluvným titulem „The Menace of Recovery“, čili Čím nám hrozí obnova — rozumí se obnova, kterou dělá a hlásá Roosevelt. Kniha psaná klidně, věcně, nabitá fakty a citáty, ale při tom také naplněná jedovatou ironií a jistotou, že tento „New Deal“ ztroskotá. Příští volby do kongresu začínají být v dohledu (ve Spojených státech jsou volby vlastně stále v dohledu), a tak se začíná pomalu ukazovat snaha, aby příští cesta Rooseveltova už nebyla tak hladká po

stránce zákonodárné techniky, jako dosavadní. Nyní ovšem ještě má Roosevelt „svůj“ kongres. Ale jaký bude příští?

Je Roosevelt radikální?

President sám asi cítí jistou změnu nálady nebo aspoň snahu o ni. Svědčí o tom jeho nová kniha „Our way“, kterou právě vydal, a která jde do světa s mottem: „Domnívám se, že vás bude zajímat, vytvořím-li základy tohoto plánu národní obnovy“. Je to vlastně sbírka jeho poselství kongresu, doprovázených nepřilíš podrobnými poznámkami. Nicméně jsou tyto jeho poznámky nejzajímavější částí celé knihy, poněvadž dávají nahlédnout do presidentovy duševní dílny a podávají autentický výklad jeho snah. Jsou zároveň nepochybnou obhajobou proti kritikům.

V předmluvě se stručně zabývá nejčastějšími obecnými výtkami. Setkává se, zejména v poslední době, s výtkou, že vlastně dělá revoluci. Ve své volební kampani, na podzim 1932, se potkával s výtkou, že je příliš radikální. Tehdy odpovídal, že jeho politika „je tak radikální, jako americká svoboda, tak radikální, jako ústava Spojených států“. Dnes říká: „Revoluce? Možná. Ale je to revoluční politika jen v tom smyslu, že prostředky, jichž užívá, a cíle, o něž jí jde, jsou jiné, než byly dříve. Je-li to revoluce, je to revoluce v míru, prováděná bez násilí, beze změny principů platného zákonodárství a bez nepspravedlivého postupu proti nějakému jednotlivci nebo nějaké třídě.“

Je fašistou nebo komunistou?

President se také ohražuje proti tvrzení, že jeho politika je fašismem. Jakýpak fašism? „Není to fašism, poněvadž její inspirace jde ze samotného lidu a ne z třídy, skupiny nebo bojovné armády. Provádí se také beze změny základních republikánských metod. Neztratili jsme víry ve své tradiční politické instituce a věříme v ně stále.“ První částí této argumentace nebude asi příliš potěšen Benito Mussolini, jenž psal kdysi s velikou úctou o první knížce Rooseveltově, v níž budoucí prezident načrtával svůj program. Tehdy Mussolini shledával v Rooseveltově „Looking forward“ nepochybně fašistické rysy a uložil si knížku do své knihovny tak, aby ji měl vždy při ruce.

Stejně horlivě také se Roosevelt brání proti domněnce, že snad jeho politika je komunismem. Vždyť ve své první veliké volební řeči 20. srpna 1932 v městě Columbus prohlásil: „Já také věřím v individualism, jako Mr. Hoover, ale chci, aby se tím rozumělo vše, co v tom slově je obsaženo. Věřím v posvátnost soukromého vlastnictví, ale vlastnictví nesmí být vydáno nesvědomité manipulaci profesionálních hráčů na burzách a v obchodních společnostech.“

Tedy čím je?

A co tedy vlastně je Rooseveltova politika? Zřejmě to není žádný vyhraněný —ism. Je to něco, co

vyhovuje představám radikálních farmářů v severozápadních státech Unie, této „demokracii vlastníků půdy“, kteří, jak vtipně napsal André Siegfried, jako dlužníci jsou příležitostně proti kapitálu, ale jako zaměstnavatelé zemědělských dělníků jsou pro „pořádek“? Je to něco, co vyhovuje snahám takového drobného amerického člověka, takového „forgotten man“, který ani tak tuze nevytýká, že jiní něco mají, ale jen tehdy, když bude mít sám také něco? Všechno to v tom je, ale ještě něco dalšího je v Rooseveltově politice. Velmi často se v jeho projevech opakuje přívlastek „honest“, p o c t i v ý. Všechno jeho snažení se nese za tím, aby ten či onen úsek hospodářství byl více „honest“, než byl dosud. I jeho měnová politika usiluje o „honest dollar“. A to je nepochybně hluboký mravní základ jeho politiky, která ho spojuje s těmi starými kolonisty, kteří svrhli anglické panství a upravili si své věci po svém; nezáleželo jim mnoho na tom, bude-li to podle nějaké soustavy, podle nějakého —ismu, chtěli jen, aby vláda a správa jejich věcí byla „honest“. Sám se také rád dovolává těch starých „framers of our Constitution“, pokládá se jaksí za jejich pokračovatele v době, kdy „naše demokracie dospěla zralosti“; mohli bychom tedy říci, že Roosevelt v době naplnění americké demokracie politické usiluje o demokracii hospodářskou aspoň v jistém slova smyslu.

Sám tomu tak neříká; sám trvá na názvu „New Deal“, tedy nový způsob nebo nový postup. S potěšením připomíná, že v tomto názvu se kombinují dvě hesla dřívějších presidentů: Square Deal a New Freedom. Z prvního je Deal, z druhého New. První z nich nás vede do prvního desetiletí tohoto století, kdy v čele Spojených států byl také Roosevelt, ale Theodor, ne demokrat, nýbrž republikán. Svým „Square Deal“ měl na mysli jakousi poctivou součinnost mezi hospodářstvím a vládou; druhé heslo, New Freedom, nová svoboda, připomíná posledního demokratického presidenta před nynějším, Woodrova Wilsona, jenž dříve, než prokázal neocenitelnou službu Evropě vstupem do války, byl také reformátorem vnitřního veřejného života amerického; tato jeho činnost, úsilí o poctivost v hospodářském životě, je u nás dost málo známá, ač jeho „Nová svoboda“ byla před válkou vydána také česky. Není pochyby, že nynější Roosevelt má s oběma jmenovanými presidenty dosti společného, ač jeden z nich byl z opačné politické strany. S ním, s Theodorem Rooseveltem, vedle společného holandského předka, který někdy v polovici 17. století se přistěhoval do Nové Anglie, má Franklin D. Roosevelt společnou pokrokovost a tradiční holandskou houževnatost. Rooseveltům je, jak se zdá, souzeno, aby byli vždycky v prvních řadách; Theodor byl republikán pokrokový, který se nakonec s republikány rozešel a opíral se se svými progresisty o agrární Severozápad, a také Franklin beze sporu patří k pokrokovějšímu křídlu své strany. Zdá se, že je v nich stále ještě kus staré Evropy, který se nerozpustil v americkém „tavicím tyglíku“. Velmi mnoho dnešní pokrokové sociální politiky Rooseveltovy prostě znamená, že dřívější nevázaná a nespoutaná Amerika dohání vyrovnanější Evropu.

Jak to dopadne politicky?

Demokratičtí presidenti nemají, jak se zdá, v posledních desetiletích ve Spojených státech příliš štěstí

u svých lidí; od počátku tohoto století vládlo celkem osm presidentů, z nich jen dva demokraté (i s nynějším). Je známo, že konec prvního z těchto demokratů v Americe nebyl daleko takový, jak by bylo uměrné jeho oprávněné slávě v ostatním světě; kdož ví, nečeká-li podobný úděl také druhého demokratického presidenta tohoto století. Tíseň doby a houževnaté úsilí o uplatnění myšlenek, jež pokládá za správné, jej žene do posic dosti nebezpečných; nutí jej, aby v zájmu jednotného provádění hospodářské politiky po celé Unii zesiloval moc federální vlády, ačkoli starou, už jeffersonovskou tradici demokratů, která stále ještě platí, je ochrana samostatnosti jednotlivých států proti federálním zásahům. Hledá z této nepříjemné situace východisko v hojném terminování nejradikálnějších opatření; zřejmě chce, aby se navrátil dřívější stav poměrné volnosti jednotlivých států a jejich značné nezávislosti na spolkovém ústředí, až pomine „emergency“, tato nešťastná krise. Touto nouzí, proti které třeba bojovat, omlouvá jaksí ostré zásahy federální vlády do samosprávy jednotlivých států. „Emergency“ je slovo velmi časté v zákonech, schválených kongresem z jeho iniciativy a v nejproslulejším z nich, v National Industrial Recovery Act (NIRA) se tato Emergency přímo definuje. Tento důležitý zákon platí zásadně na dva roky, ale president může jeho platnost zastaviti dříve, když uzná, že „emergency“ pominula. Tímto terminováním platnosti některých zásahů se Rooseveltovo zákonodárství hodně podobá nynějšímu zákonodárství evropských demokracií, které sice tu a tam zásadně a někdy v dosti značném rozsahu se odhodlávají k plánovitému zásahu do jistého úseku hospodářství, ale samy si hned tento zásah omezují, jednou do konce roku 1935, po druhé do konce roku 1936 a podobně. Ve všem tom je skryta naděje, vyjadřovaná známým okřídleným úslovím, že „se to nějak vystríbří“. Tato naděje charakterisuje také některé zásahy Rooseveltovy, které vědomě neusilují o trvalou platnost. Už to ovšem částečně vyvrací tvrzení, že jde o zásahy revoluční; jaká pak je to revoluce, která se sama časově omezuje?

Jako každý demokratický president, musí ovšem i Roosevelt počítat s tím, že jeho voličstvo je organism velmi málo jednotný a jednolitý. Rozhodující část v něm jsou bývalí voličové republikánští, neboť demokratická strana za normálních poměrů nestačí na dosažení většiny v celé Unii; má naději na úspěch, když propukne mezi republikány rozkol nebo když se na Unii přiřene něco tak mimořádného, s čím republikánská vláda si neví rady, takže vzbudí nespokojenost ve vlastních řadách. Toto druhé je případ vítězství F. D. Roosevelta. Je přirozené, že tato „špička“ v jeho voličstvu, která rozhodla jeho vítězství, není příliš spolehlivá a bude k presidentovi asi dost kritická; s tím zřejmě začíná už počítat republikánská kritika. Horší však je, že i vlastní demokratické voličstvo není jednolité a jednosměrné; co vyhovuje jedné jeho skupině, může pobouřit jinou. I tím se do jisté míry vysvětluje jakási nesoustavnost Rooseveltových opatření, takže bylo možno o nich říci, že jedno brání v účincích druhému. Tím více třeba ovšem hodnotiti presidentovu odvahu, s jakou se dal do svého díla, a tím větší význam může mít jeho konečný úspěch.

Jaké má ideje hospodářské?

Jako nelze říci, že Rooseveltova politika by souhlasila s nějakým —ismem, tak nelze také říci, že by byla podložena nějakou jednotnou hospodářskou teorií. Rooseveltův „brain trust“, sbor vědeckých poradců, zejména národohospodářských, zřejmě také není těleso jednotné v názorech a cílech, jakož vůbec by bylo těžké najít dva národní hospodáře, kteří by spolu ve všem a úplně souhlasili. Je to také sbor velmi proměnlivý, jehož někteří členové dosáhli na krátkou dobu značného vlivu a významu, ale pak zmizeli kdesi v pozadí. Takový je na př. profesor Moley, očekávaný loni v létě s velikým napětím na londýnské hospodářské konferenci, jako úplná pravá ruka Rooseveltova; nezdar londýnské konference asi odsunul i jeho z dřívějšího výsluní. A všechna ta jména, která se uvádějí v souvislosti s „brain trustem“, ať už je to Frankfurter, Taussig, Tugwell, Sprague, Berle, Morgenthau atd., mají snad jen to společné, že jejich nositelé jsou mladí, odvážní stoupenci moderních myšlenek, při tom ovšem ne týchž myšlenek, a že jsou ochotni dávat věcem takový směr, jak se jim zdá nejvhodnější; je přirozené, že u takových radikálních reformátorů není někdy dost odvahy pro posouzení toho, co za daných poměrů je možné a co snad příliš riskantní. A tu je pak vlastní úloha Rooseveltova, praktického politika a znalce administrativy: vybrat z návrhů to, co se mu jeví nejvhodnější. Ústředním účelem při tom zůstává uspořádat všechno co možná tak, aby celý život byl lepší, poctivější. Zdá se, že nejdůležitější jednotící páskou celé Rooseveltovy politiky jsou ideje rotariánské.

Typická pro tuto jeho ideologii je proklamace, kterou vydal loni k Národnímu dni díky, a která zní takto:

„Já, Franklin D. Roosevelt, prezident Spojených států amerických, určuji a stanovím, aby čtvrtek 30. listopadu 1933 byl Národním dnem díky. Vzdejme ten den ve svých kostelích a domovech pokorně díky za všechna požehnání, kterých nám v uplynulém roce dopřál Všemohoucí Bůh. Vzpomeňme odvahy těch, kdo osídlovali pustiny, předtuchy těch, kteří založili náš Národ, houževnatosti těch, kteří v každé z dalších generací bojovali, aby udrželi čistým ideál slušného využití svých možností a nezapomínali, že je třeba vzájemně pomoci v dobách dobrých i zlých. Prosíme, aby nám bylo dáno učit se stále jasněji staré pravdě, že lakota a sobectví a honba za nepřiměřeným bohatstvím nemůže nikdy přinést trvalé štěstí jednotlivci nebo jeho sousedům. Projevme vděk za to, že temné dny jsou pryč; za to, že je tu nový duch závislosti jednoho na druhém; za těsnější jednotu všech stran naší veliké země; za větší přátelství mezi zaměstnavateli a těmi, kdo pracují; za jasnější přesvědčení všech států, že nehledáme výbojů a chceme jen čestný závazek všech národů, že budou respektovat země a práva svých sousedů; za jasnější den, k němuž se můžeme probíjovat, hledající pomoc boží ve stále méně sobeckém usilování o obecné zdokonalení lidstva.

Na svědectví toho jsem tento list podepsal a nařídil, aby k němu byla připojena pečeť Spojených států.

Dáno ve městě Washingtoně tohoto dvacátého prvního dne listopadu, v roce našeho Pána devatenáctistém třicátém třetím a Nezávislosti Spojených států amerických stém padesátém osmém.“

V roce 1864 Abraham Lincoln po prvé stanovil, že poslední čtvrtek v listopadu bude národní Thanksgiving. Od té doby každý rok vydávali presidenti svou Thanksgiving Proclamation. Obyčej sám však je mnohem starší, z doby, kdy ještě nebylo Spojených států. Už osadníci nové Anglie děkovali každý rok za dobrou sklizeň a žádali své guvernéry, aby jim k tomu určili

den. V nové době užívali presidenti těchto proklamací k výpočtu všech pokroků hmotného i kulturního života, na něž byla Amerika tak bohatá v posledních desetiletích. Takové byly i proklamace Hooverovy. Roosevelt nevypočítává pokroky: chce jen děkovat za to, že „jsme, nebo se snažíme být stále lepší a lepší“.

To je duch a cíl Rooseveltovy politiky; duch jistě ne nový, naopak velmi starý, tak typický i pro tvůrce americké nezávislosti, také ne duch specificky americký. Kořeny jeho jsou v evropské reformaci a v anglickém common sense; některé z vět této Rooseveltovy proklamace bezděky připomínají Charlesa Dickensse. Ale co je tu nové, je to, že tohoto ducha chce dostat první státník veliké země do celého veřejného i soukromého života, že se snaží, aby tímto duchem bylo proniknuto celé jeho zákonodárství a celá praxe jeho správy. Honba za dolarem je opuštěna, nastává honba za slušností, poctivostí, a třeba i za dolarem, ale slušná honba za slušným a přiměřeným dolarem. Připomíná se ideál „slušného využití svých možností“, na který Amerika v době svého rozmachu tak zapomínala.

Hlasatel New Dealu nechce při tom být neomylný; opětovně ujišťuje národ, že má možnost vrátit se kdykoli ke starým metodám, jakmile to uzná za vhodné. Může to udělat pouhým hlasovacím lístkem. S počátku bylo třeba drastických zásahů a drastických opatření; ale „nechci vítězit násilím, nýbrž přesvědčením“.

Tento New Deal stojí za to, abychom jeho postup sledovali co nejbedlivěji.

J. Kolářik.

p o z n á m k y

Rozhodující léta

I kdyby na známé knize Spenglerově nebylo nic pravdivého, titul je na ní jistě správný — prožíváme opravdu léta, v nichž se rozhoduje o tom, zdali v sobě mají kus životnosti ony ideály, v jejichž znamení se končila válka, a zdali nově uspořádaný svět dovede prožít dlouhé období míru či zdali se zase sesune do nové katastrofy. Celý problém se točí, podobně jako před rokem 1914, kolem Německa. Dovede tato velká země konečně nalézt své místo mezi evropskými národy a spolupracovat s nimi? Že se s omezením, které jí vykážala válečná porážka, nesmířila, bylo jasno už dávno, ale teprve s příchodem Hitlerovy vlády vyvstal tento fakt evropské politiky v celé naléhavosti.

Mírové smlouvy byly vybudovány na zásadě, že Německo spolu s Rakousko-Uherskem zaviniły světovou válku. To je předpoklad, z něhož logicky vyplývají všechna jejich další ustanovení a zejména to, že poražené státy musí zůstat odzbrojeny. Veřejné mínění světa se shodlo na tom, že ony byly živlem útočným, a proto jim uložilo vojenskou nerovnost, kdežto obhájcem míru v ohledu zbroje žádné omezení neustanovilo. Je tedy docela logické, že se veškerá síla německé propagandy obrátila nejprve k vyvrácení rozsudku o vině na válce. Jeho odvolání Německo podnes nedosáhlo, ale za to si vymohlo nemalou řadu jiných ústupků, zejména uznání zásadního nároku na vojenskou rovnoprávnost v prosinci 1932. Když nebylo dost ochoty, povolit mu uskutečnění této rovnoprávnosti hned, a to vyzbrojením na míru, kterou pro sebe považovalo za přiměřenou, opustilo deset měsíců na to odzbrojovací konferenci a začalo zbrojit o své újmě, bez ohledu na závazky obsažené v mírové smlouvě.

Abstraktně vzato, jest německý požadavek rovnoprávnosti a rovnosti jistě spravedlivý. Nebudeme-li se dívat na výbojnou historii Německa z posledních třiceti let a budeme-li mít podle demokratické teorie na očích jen národ vedle národů jiných, nenalezneme důvodu, proč bychom tomuto národu měli upírat, co přiznáváme ostatním. Ale tato teorie, již se Němci pro foro

externo dovolávajú (aniž ji ovšem uznávali doma), je poněkud rušena některými skutečnostmi. Předně tou, že Němci opustili konferenci, když dohoda již byla skoro sjednána. A za druhé tou, že začali samovolně zbrojit ve chvíli, kdy odchodem z konference ztratili právní půdu pod nohama a kdy se právně znovu octli pod tíživými závazky mírové smlouvy, podle níž není ovšem na nějaké jejich zbrojení ani pomyslení. Němci zkrátka jednostranně porušili své smluvní závazky. Jestliže jim tedy Francie nyní nechce tento akt svévole honorovat novými ústupky, je to mravně i právně bezvadně odůvodněno. Barthou, jak se zdá, rozhodl se plně využití této silné morální pozice a postavit tak mimochodem také svého britského spojence před otázku, zdali chce stát za trvajícím smlouvami anebo provozovat kolísavou a oportunistickou politiku.

Už dlouho se říká, že Anglie má v rukou klíče k situaci. Kdyby se rozhodla uplatnit na pevnině celou svou váhu v podobě zaručení bezpečnosti, dosáhla by tím pravděpodobně jistého obecného odzbrojení. To však je rozhodnutí, které je patrně nad síly nynější konservativní vlády, rozhodnutí, které by pro Anglii znamenalo rozloučit se navždycky s klasickou linií její kontinentální politiky, jež spočívá na dvou zásadách: nevázat se na pevnině a stát vždycky při straně slabší, čili udržovat rovnováhu. Musíme mít pochopení pro váhání, jaké v této věci stará země projevuje. V demokratické zemi vždycky trvá dlouhou dobu, než se veřejné mínění obrátí. A veřejné mínění britské prožívá nyní skutečnou krizi. Začíná se už probouzet nové nazírání na kontinentální politiku (podnětují je Steed, Austen Chamberlain, Seton-Watson a někteří poslanci dělnické strany). Stará linie je vyznáním konservativců. Můžeme tedy očekávat, že nová myšlenka si bude razit pomalu cestu a že v příštích volbách, dopadnou-li dobře pro levici, získá také na hmotné síle. To ovšem zároveň znamená, že v nejbližší budoucnosti nelze počítati s náhlým obrátem anglické politiky. Musí si tedy zatím pevninská Evropa pomoci sama. Síly k tomu má, neboť se velmi liší od Evropy z roku 1914. Je tu Evropa nová.

Na tento důležitý fakt se obyčejně zapomíná a proto se oči často až zbytečně obracejí jen k Anglii nebo k Americe. Hledajíce pomoc za mořem, neuvědomujeme si, že odpovědnost za mír i možnost udržet jej máme především my Středoevropané a Východoevropané sami. Minuly doby, kdy tyto malé státy byly pouhým objektem velmocenské politiky a kdy nedovedly nic jiného, než hledat záštitu ve velkých mocnostech, každý v jiné. Dnes začínají chápat, že mají dohromady samy dost síly, aby se postaraly o svou bezpečnost, jestliže budou dělat rozumnou politiku. Historie, doufejme, jednou ocení, že šířitelem tohoto poznání bylo mezi prvními Československo se svou myšlenkou Malé dohody. Balkán se začíná organisovat podle podobných zásad a nyní konečně trochu odhaluje svou tvář i dosavadní sfinga východní Evropy, Rusko — tvář našim potřebám ne nepříznivou. Bude-li toto sebeuvědomění střední a východní Evropy zdárně pokračovat, bude nakonec i Anglie donucena uznat jeho kladné hodnoty a nahlédnout, že by risko, jaké by převzala novým směrem své kontinentální politiky, nebylo tak velké, jak se nyní obává.

Perspektiva nynějších rozhodujících let není tedy nikterak beznadějná, protože jsme to především my a státy nám podobné, kdo o sobě rozhodují. Věřme, že se nám podaří rozhodnout se dobře.

Z. S.

Kulturní ghetto v Německu

Zajímavé věci o postavení židů v Německu vypravuje berlínský dopisovatel „L'Europe Nouvelle“ v čísle z 19. května. Židé nechodí do německých kulturních podniků. Za to mají vlastní, čistě židovské divadlo, jehož činnost ovšem není tak jednoduchá. K zakoupenému lístku dostane návštěvník toto poučení: „Majitel tohoto lístku, který dává své slovo, že je žid, má právo se zúčastnit dnešního představení, prokáže-li se legitimací s fotografií.“ Vládě totiž velmi záleží na tom, aby do divadla nechodil nikdo jiný než židé. Proto také německé noviny nesmějí o divadle psát. Divadlo je svépomocným podnikem. Když byli židovští umělci odevšad vyhazeni, nezbyvalo jim nic jiného než jaksi obnovit ghetto v kulturním smyslu. Založili Německo-židovský kulturní svaz, který se ku podivu potkal s pochopením u vlády. Hitlerovcům totiž záleží na tom, aby židé byli v každém ohledu odděleni od arijského obyvatelstva a aby tak byla potvrzena hitlerovská teorie, že jsou zvláštním národem a cizinci v Německu. Proto také hitlerovci přejí sionismu. Na druhé straně si však německá vláda nepřeje, aby židé žili z německé kultury. Židovské divadlo je pod dohledem ministerstva propagandy, které rozhoduje o tom, co divadlo smí nebo nesmí hrát. Tak na

příklad se opřelo tomu, aby si židé zahráli Schillerova „Wallensteina“. Zakázalo také hru „Uriel Acosta“, protože se v ní předvádí útočná židovská povaha a síla židovského přesvědčení. To všecko ovšem velmi podněcuje židovský nacionalism. Židé se sblíží a začínají vytvářet uzavřenou společnost. Nejzajímavější na věci je to, že židé při tom přejímají hitlerovskou filosofii. Podléhají rasové pověře stejně jako Němci, jenže s obráceným znaménkem. Vedle rasismu germánského vyrůstá rasism židovský. Při židovské závislosti na německé kultuře je to ostatně snadno vysvětlitelné.

Z. S.

Býti emigrantem

Tohle slovo se u nás nestalo běžným ani porevoluční emigraci ruskou, ani pohitlerovskou emigraci německou. Pamatujeme se dobře, že jsme se mu učili už v čítáncích obecných škol, v povídkách o Růžových paloučcích a ve starých písních Českých bratří. Jeden z těch našich velkých mužů, kteří patří celému světu, nesl také onen úděl „emigranta“, a také umřel v cizí zemi a byl pochován v cizí půdě. Mohli bychom tedy očekávat, že alespoň od dob Komenského vyrostla představa „emigranta“ v něco, co má důvody sympatie v naší národní tradici. Nejde-li o největší a zcela v sobě zakořeněné duchy, kteří dovedou růsti v kterémkoli prostředí, je sotva si možno představit něco tragičtějšího a osudnějšího pro vývoj člověka, než toto vytržení ze své půdy, přesekání všech cev, které ho poutaly k jeho prostředí, z něhož vyrůstal, přijímal podněty a sílu. Ale pro všechnu tuto národnostní tradici s emigrací ukazují právě naši nejpatentovanější vlastenci málo smyslu: oni přímo vášnivě nosí na očích klapky straníka a neopominou jedině příležitosti, aby nám demonstrativně ukázali, že dovedou nebyť lidmi a necítili lidsky. Naše socialistické strany jistě nemůžeme vinit z toho, že by snad někdy opominuly posuzovati něco podle zorného úhlu své partaje: nenajdeme však nikde v našich socialistických listech stopy po tom, že by měšťanské emigraci ruské byly upíraly právo na asyl v tomto státě, zbudovaném na principech svobody osobního přesvědčení. A při tom nebylo mezi ruskou emigrací, která k nám přišla, více intelektuálního výkvetu než mezi emigrací německou, na niž dnes hrdinsky útočí různé listy z Jungmannovy i různé listy z Lützowovy ulice.

Pardon, nesmíme zapomenouti ani na Hyberskou, která se také v několika svých spolupracovnících stala v poslední době obdivovatelkou mnohých velikých vymožeností Třetí říše a spěchá kde se dá demaskovati ničemnost „marxistických“ emigrantů. Jedním z četných postižených stal se jeden z největších německých kreslířů a karikaturistů Th. Th. Heine, umělec hodný svého velikého jména. Agrární „Večerní“ udělal sensační odhalení, že Heine před dobou nikoli kratší než před šestadvaceti lety, v době, kdy se psal rok 1908, a kdy Praha ve slavobranách vítala návštěvu staříčkého mocnáře Františka Josefa I., nakreslil do svého „Simplicissima“ karikaturu, na níž zlým způsobem karikuje české lvíčky jako kousavé malé bestie, které německý hrdina neuznává ani za hodné rány. Velký „Večerní“ žurnalista před bohem, svou mateřštinu bolestně toporně a těžce ovládající, vidí hrozný protinárodní čin v tom, že Mánes přijal dnes jiné kresby osmašedesátiletého Heineho na svou světovou výstavu karikatur, a náš podezřelý horlitel spěchá proto denuncovati svými apostrofami přední české výtvarníky zastoupené v Mánesu, chtějí-li prý říci ano či ne k této zpupné „národní urážce“.

Není těžko naléztí důvod tohoto nového žurnalistického podniku „Večera“: také novináři potřebují hrát, aby se ujistili o pochybném faktu, že jsou velcí, také noviny potřebují servírovat svému čtenářstvu také nenávisť, neboť i každý večerní čtenář má právo na to, aby se mu nosilo na stůl něco, nač lze upřímně hubovat. Hřmát bez většího rizika a bez větší potřeby kuráže je už těžko možno, než v tomhle případě, kdy se pouští těžká artilerie na člověka docela bezbranného, osamělého, bez domova, na umělce, jenž nemá nic než své jméno a své schopnosti a žádnou politickou stranu za sebou, která by pomohla. Stavěti na pranýř a láteřiti je sotva možno neodpovědněji, než láteřiti-li noviny plůtčným písmem za průvodu celostránkové reprodukce pro obrázek, jenž vznikl roku 1908 v Mnichově, za plné slávy staré monarchie, v době, kdy umělec pracující beze styku s naším prostředím nemohl mítí tušení o našich národních tužbách, kdy o nějaké naší zahraniční informativní a propagační službě nebylo řeči, kdy zkrátka každý v Říši musil viděti náš národnostní boj ve skreslení, jak se mu jevil z velkoněmeckých novin.

S „národními urážkami“ ve formě karikatury je to podivné: nikdy se karikaturou neurazí rozumný a chytrý člověk, a vždycky křičí proti „urážlivým“ karikaturám hlupáci. Ještě nikdy jsme neslyšeli, že by proti překreslování své hubenosti, svého nosu nebo svého plnovousu byl protestoval Shaw, že by se proti karikování svých krivých nohou byl ohradil Chaplin, že by Ghandi zahájil nový půst, aby umlčel vtipálky. Vždycky však bouřlivě hájí své uražené národní sebevědomí ti, kteří nemají prázdný důvod k sebevědomí osobnímu. Nepamatují se už, jak se onen vzrušený autor „Večera“ jmenoval, neslyšel jsem však nikdy jeho jména a patrně ho ani vy nikdy neuslyšíte, ačkoliv se úplně podepisuje oběma jmény. Můžeme však klidně o něm říci, že jeho exaltace je předstíraná a pokrytecká. R.

Diktatura odborových radů?

Nedávno napsal do „Pošumavského kraje“ senátor F. J. Krojher článek zajímavý vlastně jen svým nadpisem: diktatura odborových radů. Článek sám o sobě kritizuje postup ministerstva školství a národní osvěty, ale jeho zajímavost jest dána spíše tím nadpisem, než obsahem, neboť ukazuje, že senátor Krojher, který má svoji osobitou notu novinářskou a osobitý pohled na různé věci, podlehl tentokrátě náladě, která visí ve vzduchu a kterou lze vyjádřit slovy: nadává se na byrokracii, nadává se na rady.

Tisk — zejména socialistický — bere si velmi často na mušku různé ty rady. Na schůzích co chvíli padnou slova: takovej nákej rada, a podezírám některé socialistické řečníky, že — dostanou-li se z konceptu, začnou se zlobit na byrokracii, čímž upoutají pozornost posluchačů a zatím najdou přetrženou nit hovoru.

Vliv socialistů v administrativě jest daleko menší, než by odpovídalo jejich politickému vlivu. To vysvětluje mnohé, a tu jest také jeden z hlavních úkolů socialistické praktické politiky. Jest naivností se domnívat, že stačí mít ministra v tom či onom resortu. Ministr v mnohém může vtisknouti ráz práci resortu, v mnohém může uplatnit své osobní názory, svoji vůli, ale kdo ví, jak ministři musí jednat v ministerské radě, v různých komitétách ministerských, ve výkonných výborech svých stran, jak musí jezdit na schůze atd., ten zároveň ví, že denní práce jednotlivých resortů jest vlastně prováděna resortními úředníky. Nejsilnější politická individualita nestačí, aby úplně ovládla ten či onen resort. Je dále skutečností, že politické smýšlení vedoucích kruhů naší administrativy neodpovídá politickému rozvrstvení celku. Tím si vysvětlujeme — m. j. — proč národní demokracie má daleko větší vliv, než by odpovídalo její síle. Velká část vedoucích míst administrativy jest orientována národně-demokraticky, ač v poslední době se silně projevuje přitažlivost strany agrární. Pravice má v byrokracii poměrně daleko více lidí než levice. Poněvadž vše závisí od praktického provádění zákonů, nařízení, závisí vše na tom, kdo je provádí. Proto si tak často stěžuje levice, ale také stížnost sen. Krojhera, který mluví o „diktatuře odborových radů“, ukazuje, že ani pravice není spokojena. Co říká sen. Krojher nadpisem svého článku? Projevuje resignaci: nevládneme si sami, vládne nám někdo jiný, byrokracie. Radové.

Není sporu o tom, že činnost velké části naší byrokracie zasluhuje kritiky. Sejdeme se tu s lidmi, kteří se nesmířili s dnešním stavem věcí, sejdeme se tu s protektory fašistů. Má pravdu ten, který mluví o tom, že byrokracie sabotuje mnohdy úmysly zákonodárných sborů. Nedostali jsme se však dosud k pořádné a věcné kritice byrokracie a proto také jsme se nedostali k tomu, jak poměry zlepšit a změnit. Uživati o byrokracii silných slov na schůzích a v tisku jest velmi pohodlné. Nápravy však nedocílí. Nápravy se docílí jen tím, bude-li mít každá strana ve svém středu dosti dobrých odborníků, kteří ovládnou dokonale činnost jednotlivých resortů veřejné správy a činnosti a tím vytvoří přirozenou a zdravou protiváhu byrokracii. Jsou poslanci, před kterými byrokracie má respekt, poslanci, o nichž úředníci vědí, že nemohou jim líčit věci jinak, než jsou. Jsou však poslanci, kteří — v nedostatku vlastních znalostí, názorů — jsou odkázáni na to, co jim jednotlivý resort napíše nebo řekne. Odborové radové — abychom užili slova senátora Krojhera — budou tvořit diktaturu tam, kde to členové zákonodárných sborů připustí. Tam, kde členové zákonodárných sborů budou plně a dobře plnit svoji povinnost, nebude byrokracie samostatným a poměrně cizím tělesem v celku, ale bude administrativou v tom dobrém a pravém slova smyslu.

Ostatně v tom hubování na „rady“ na socialistických schůzích a v socialistickém tisku jest mnoho, co nesnese důkladného rozboru. I když levice v byrokracii jest nepoměrně zastoupena, má také svoje sekční šéfy, ministerské rady, odborové rady atd. Jaké učinila zkušenosti s těmi, kteří měli její legitimace, to jest — v některých případech — kapitola jiná. I socialistické strany mají ve svých řadách něco vyššího státního úřednictva, a proto by bylo dobře, kdyby se vymanily z tohoto paušálního líčení vysoké byrokracie jako lidí lenivých, renitentních vůči potřebám státu, bez pochopení pro potřeby sociálně slabých, bez vztahu k živým otázkám dne. Cítíme nespravedlivost, když se paušálně a zle mluví a píše o dělnických sekretářích a dělnických novinářích. Jistě bychom se vyrovnali s tím, kdo by v naší společnosti mluvil o „takovém nějakém dělnickém sekretáři“, o „takovém nějakém dělnickém novináři“. I mezi těmito lidmi mohou být takoví, kteří se nevydařili. Pro tyto jednotlivce nebudeme však si dělat špatný soud o celku. O celkové skupině. Chtějí-li socialisté najít dobrý poměr k vyššímu státnímu úřednictvu, chtějí-li, aby toto vyšší úřednictvo časem mělo svůj poměr k socialismu, musí se tento poměr postavit na jiné, upřímnější základy. Řekne-li takový řečník na schůzi: takovej nákej rada, mají hned jeho posluchači představu člověka, který za málo práce bere velký plat. Podívejme se tedy na tento plat. Odborový rada s rodinou začíná dnes s platem — po srážkách — něco přes 2000 Kč měsíčně. Postupem času má více. Uvažme však, že největší část vyššího státního vysokoškolského úřednictva se ve své většině nedostane dále, než do čtvrté, resp. třetí třídy. Řekněte: slušný plat. Ano. Ale takový plat má řada lidí v jiných povoláních. Nemají však ten honosný titul a proto se jim nic nevyčítá. Socialisté mají ve svých řadách přece jen tolik těchto úředníků, aby se mohli informovat, jaký mají plat. Mají možnost se jich zeptati, jak na ně působí, brousí-li si podřadní řečníci na schůzích nebo tisk na nich zuby, když v mnohých případech by šlo prokázat, že ten, který mluví o těch „radech“ (a myslí se tím na vysoké platy) má plat vyšší, než má takový „rada“. V socialistických institucích a socialistických podnikcích jest řada lidí, kteří mají větší platy, než má střední byrokracie, která má svoje platy stále na talíři. Stavím se proti tomu, vytýká-li se socialistovi, že má vysoký plat. Při otázce platu nesmí rozhodovati jeho absolutní výše, ale to, je-li zasloužen. V tomto směru si na sebe upletli socialisté zbytečně bič. Mají řadu lidí poměrně velmi dobře placených. Jejich lidem se to nelíbí. Socialisté nedovedou vysvětlit svým lidem, že za dobrou práci patří dobrý plat. Proč by zaměstnanec socialistického podniku, který jej přivede k rozkvětu, měl být placen 1200—2000 Kč, když podobná práce v soukromém podniku by mu zajistila důchod umožňující velmi krásný život? Proti komunistické „Všele“ se používalo argumentu, že její ředitel má ročního platu 80.000 Kč a ještě nějaké výhody. To není správný argument, i když může působit snad na ty, kteří žijí z 20 Kč poukázky na týden. Rozhodující v tomto případě jest, je-li tento plat zasloužen. Je-li, pak jej nelze vytýkat, ani když dosáhl výše, která pro dělníka dnes je snem. Střízlivý socialista nesmí se dáti strhnouti k tomu, aby podlehl jenom cifře platu, který má ten či onen. Rozhodující jest otázka zaslouženosti tohoto platu a tu jest jedna velká holest socialismu, že ty velké platy a příjmy nejsou vždy zaslouženy, že je přinesly známosti, příležitosti, náhody atd. Tu jest také místo, na které míří nesocialistická agitace, poněvadž cítí, že tu jest slabina praktického života socialistických stran. Nebude lépe, pokud v těchto stranách se neprovede kritika ne podle výše příjmů, ale podle jejich zaslouženosti. Při otevřeném hovoru o těchto věcech se uzná, jak mnohým lidem se krivdí, jak mnozí lidé nemají toho platu, jaký se jim přičítá, ale také se popraví mnohé příjmy nezasloužené, zbytečně hromaděné.

I při kritice platů státních úředníků může být směřodátná jediné zaslouženost tohoto platu nikoliv jeho absolutní výše. I poměrně vysoký plat může být někdy relativně nízkým. Jsou místa ve státní službě, která vyžadují velké odpovědnosti a s nimiž jest spojen velký kus odpovědné práce. Tutéž práci — ceteris paribus — by soukromé podnikání honorovalo daleko lépe. Jsou ovšem zase ve veřejné správě složky, jejichž agenda jest obstarávána úředníky zbytečně drahými. To však není věcí těchto úředníků, ale věcí systému, který by mohl a měl být změněn. To jest v prvé řadě úkolem zákonodárných sborů, aby reforma veřejné správy se jednou hnula s místa, aby veřejná správa od nejnižší instance k nejvyšší, od konceptního úředníka až k výpravné, byla organizována tak, aby jednoduchou agendou zbytečně nevyřizovali úředníci zbytečně drazí, aby agenda, kterou mohou vyříditi nejnižší instance, nezatěžovala podatelny a aparát ministerstev.

Dobrá reforma veřejné správy jest další protivahou proti tomu, aby vliv byrokracie převládal na úkor jiných složek, jimž přísluší odpovědnost za stát a i za jeho administrativu. Vliv byrokracie bude takový, jaký mu parlament přizná a dá. Bude-li parlament — t. j. poslanci a senátoři — na svém místě, nebudou musit řečníci na schůzích strašit byrokracií. Zejména socialistům musí jít o to, jak by zvýšili svůj vliv v byrokracii. Tu nejde jen o to, dostat tam svoje lidi. Jsou případy, že tyto „naši lidé“ selhali. Jde o vytvoření nového typu úředníka, demokratického úředníka, který jest si vědom své funkce. Paušálním hovorem o byrokracii se nic nezmění; kdybychom šli po tom, kdo takto mluví, došli bychom k tomu, že velmi zle o té byrokracii mluví byrokracie jiná, byrokracie stranická. A je-li kritizována byrokracie veřejné správy, možno říci, že i byrokracii stranickou bylo by možno podrobiti kritice, která by byla velmi odůvodněná a na místě. Ukázalo by se, že tato stranická byrokracie má tytéž vady, jako jsou vady, které se přisuzují byrokracii ve veřejné správě, nemá-li ještě řadu vad jiných, vlastních, zlých.

V. Gutwirth.

Marxisti po realistech

Byly u nás doby, kdy národně demokratické a fašistické listy nejrůznějších odstínů získávaly své čtenáře pro jedinou myšlenku: že všim jsou vinní realisté. Vše, co bylo špatného a vše, co se špatného vymyslelo, svedlo se na realisty. Realisti brali národu nacionalismus, vzali mu Rukopisy. Realisti si utvořili vedlejší vládu, která odstranila po dobrém nebo po zlém každého, kdo s nimi nesouhlasil. Realisti u nás přáli zednářům, podporovali židy a nejraději by vydali národ do otroctví Němcům. Když se začínal Gajdův případ, líčil jej národně demokratický tisk jako nevinnou oběť zlých realistů, a také tehdy, když se Jiří Stříbrný dostal mimo rámec své strany, zastával jeho tisk názor, že tím všim jsou vinni ti realisti v národně socialistické straně. Aby toto tvrzení mělo svůj širší podklad — bylo to v době, kdy se vracela otázka Rukopisů — přišel tisk Jiřího Stříbrného s realistickými protokoly, které měly prokázat, jak realistická mafie záměrně se chystala k své zálučné práci. Bohužel důkaz o těchto realistických protokolech narazil na některé překážky, takže na tu dobu se upustilo od důkazu, že v mutějovickém uhlí i vkladních knížkách od Petschka mají prsty realisté. To byly doby, kdy se mluvilo na Slovanském ostrově o „lži-humanistické pakáži“ za bouřlivého potlesku lidí ze strany dra Kramáře; to byly doby, kdy národně demokratická mládež přísahala věrnost Gajdovi. Evangelium těchto lidí bylo prosté: vše zlé pochází od realistů. Leckterý agitátor národně demokratický nebo fašistický si vzpomíná na tyto krásné zlaté časy, kdy se všechno svalovalo na realisty. Dnes realisté mají pokoj. Nemluví se o nich. Mluví se o marxistech. Jednou čteme, že marxisté jsou nadobro potřešní. Že lid jim nevěří, že v lidu jsou hotoví, ale hned vedlejší článek dokazuje, že hlavní nebezpečí národa jest v marxismu. Dokazuje se, že marxismus jest výmysl německý; s čímž dosti kontrastuje skutečnost, že byli kde marxismus ostře potírán, je to právě Německo a německé Rakousko. Staré heslo: „Všim jsou vinni realisti“ jest zapomenuto. Je tu nové, posvěcené příkladem z Německa a Rakouska: pryč s marxisty. Chorobná nenávisť, která čísel a z fašismu u nás, který vše sváděl na realisty, omílá dnes jiné slovo: marxismus. V čele jde tisk Jiřího Stříbrného. Za ním belhá se národně demokratický tisk, který se domnívá, že na sluníčku protimarxistického boje se mu zahojí četné rány, které utrpěl v bojích proti větrným mlýnům. České hospody, české restaurace, české vinárny již daly pokoj realistům. Jde se proti marxistům.

V. G.

národní hospodář

Ještě list Janu Bařovi

Dozvolte mi, prosím, abych ještě jedním dopisem vyrušil Vás z Vaší intenzivní práce. Jsem si plně vědom toho, že jste mužem činu, zatím co já jsem n o m p í š í, doufám však, že i z toho, když se člověk ve svém díle na okamžik pozastaví a zamyslí, může vzejít něco dobrého a prospěšného.

Aby se neřeklo, že mluvím jen tak, aby řeč nestála, jsem nucen povědět něco o tom, jak jsem k celému problému

přišel. Jsem autorem mnoha nadšených článků o Zlíně, o podnikání Tomáše Bati a o tom, čemu se stručně říká batismus. Napsal jsem také stručný životopis Tomáše Bati po jeho tragickém skonu. Navštívil jsem Zlín několikrát, přednášel pro zaměstnance, hovořil s nimi, dobře si vše prohlédl, podrobně se o všem informoval. Zastával jsem vždy názor, že Zlín a všechno dílo Tomáše Bati jsou výsledkem myšlenky. Strhující a tvůrčí myšlenky.

Henry Ford, jehož žákem Bata byl, založil své podnikání na myšlence učinit z přepychové věci předmět denní potřeby. Batoва myšlenka byla ještě určitější: about celý svět. Vždy znovu se ve svých proslovech vracel k myšlence, kolik milionů lidí na světě chodí ještě bosy. Jinak však byl mezi fordismem a batismem jistý rozdíl. Fordismus vyrostl z americké půdy; je dítětem otce Taylora a matky efficiency. Batismus byl k nám přesazen. Ujal se, ale odrodil. Převzal metody americké, ale náplň, myšlenka byla česká. Proto velmi těžce nesu, že ve své odpovědi od myšlenky utíkáte, myšlenku znevažujete a o myslícím člověku mluvíte s nádechem útrpnosti.

Je to věčný spor: žaludek nebo hlava. Vím, co znamená čin. Mám příležitost radit mladým lidem, a kdykoli přijdou ke mně s problémem: myšlenka nebo čin, poradím jim čin. Ale jen v tomto případě váhání, pochybování, uvažování, rozhodování, to jest myšlení. Nikdy bych nedoporučoval čin jedinci, který nemyslí vůbec. Víme, kam ono zdůrazňování činu, efficiency, soutěživé výkonnosti, akce stůj co stůj, úspěchu pomocí svalů a vůle přivedlo dnes Ameriku. Jedním z výsledků amerikanismu, oně vychvalované rvavosti je gangsterství, dillingerovština. Konec konců — jaký je rozdíl mezi tlupou Zizjvené Tváře, vymáhající výpalné, a agenty Rockefellerovými, ženoucími jihoamerické státy do války jen pro petrolej? V metodách i v důsledcích? Jenže to jest zase jen ta prozkluká spekulace.

Lituji, že jsem nerozuměl onomu odstavci Vašeho listu, kde píšete o vině vystudovaných mladých lidí na nezaměstnanosti 700.000 osob. Přičítám to na vrub příliš stručné stylisace. Je přece nemyslitelné, aby oni mladí hoši a děvčata, 19letí maturanti a 25letí doktoři, lidé, kteří až dotud žili v knihách a teď teprve udiveně mhourají do slunce, byli odpovědní za něco, co mezitím jejich strýčkové a dědové narafičili. Jak je možno chtít od těchto mladých zajců bez zkušeností a bez prostředků, aby napravovali něco, s čím si nevědí rady ani oni mocní, na zkušenosti, stroje, popularitu, trhy a neomezené prostředky bohatí starí praktici. Snad se neměli tak dlouho vzdělávat, snad měli s praktickým drilem začít již dříve, to připouštím, ač je to věcí názoru. Ale když už jednou tomu tak jest, nelze očekávat od nich faustovské schopnosti. Dostalo se jim jen trochu důkladnější teoretické průpravy. Problému vůdcovství dlužno rozumětí poněkud jinak.

Je pravda, o práci mají se starati sami. Je mnoho graduovaných mladých mužů v Americe, kteří spravují farmu svého otce. Ovšem, tu farmu jim otcové předali. Mnoho mladých doktorů v Americe živí se jako obchodní cestující. Pracují arci pro továrny, které už stojí. I oni budou jednou podnikateli, pak zase o ni budou zaměstnávat mladé doktory. Takový je už přirozený světa běh, že ti starší pomáhají mladším. Stává se arci také někdy, že mladý vyteží z farmy více, než jeho otec, anebo že schopný doktůrek pohne podnikem, se kterým si starý praktik nevěděl rady. To ho se však docílí jen spoluprací. Praktik pozve si teoretika, anebo „dosud-jen-teoretika“ a společným úsilím něco dokáží. To je ten etický, stmelující princip v lidském soužití.

Z Vašich řádků jsem vyrozuměl, že víte, jak by si měli mladí lidé hledat příležitost k práci. Mám za to, že v této bedně době, kdy mladí inženýři nám přicházejí hrát za dveře na tahací harmoniku a mladí doktoři při krající suchého chleba pěstují kulturu tuberkulosních bacilů, bohužel že jen uvnitř svého hrudního koše, je Vaši svatou povinností publikovati tyto své „MYŠLENKY“ k prospěchu nás všech. Budeme Vám za to vděční. Najděte si trochu volného času, nadiktujte své „MYŠLENKY“ někomu z Vašich spolupracovníků, dejte je k dispozici dennímu tisku. Vydejte je statisícovým nákladem jako jste vydali „Poselství Garciovi“. Přinese větší prospěch než toto. Nemíníte-li to vydati sám, mám člověka, který je ochoten vydati to stejně velkým nákladem. Mám jeho slib. „Myšlenka je statek,“ říká já, a jak vidíte, nejsem takový snilek; také mám na mysli čin. Ovšem čin, který vyrůstá z myšlenky, v tomto případě z myšlenky lidské, obětavé, založené na idej pravé služby všem. Letos vyjde dalších 10.000 inteligentů ze škol. Přál bych si dát jim na cestu do života spisek s Vašimi myšlenkami.

Dnes už i Američané utíkají od siláckých slov. Dnes skorem není doba pro zpupné výzvy, jako: ukaž, co dovedeš! Dnes je potřeba spíše laskavých slov, bratrského povzbuzení, přátelské nabídky služby. Mezi mladými a starými vytváří se jen proto propast, poněvadž není vzájemného porozumění a mnohdy ani dobré vůle k němu. Mladí to cítí, jenže nedovedou to dost dobře vyjádřit. Mohli by k tomu být přivedeni taktikou starých. Útrpnými poznámkami, bagatelisujícími výzvami a vyčítáním nezaviněných vin nebudou však získáni. Ruku podává vždy starší a silnější. To není jen věcí bontonu, ale i lidské spolupráce.

Z klasické země rvavého individualismu upírá se dnes zrak k Evropě, od níž se očekává duchovní obroda. Tam vyzkoušeli již vše, co v mezích svého osobitého myšlení dovedli. Co budou dále dělat a oč se nyní již pokoušejí, bude evropské. Lépe řečeno má být evropské. Nikoli evropské ve smyslu středověkém, nýbrž jako výsledek dnešního myšlenkového kvasu, jako syntesa dnešních názorových extrémů. To, co se dosud mnohde v Americe a někde i u nás dělo, čpělo středověkem. Vzpomínám si tak maně na dobu, kdy dnešní Itálie byla rozdrobena v několik státeků, které se navzájem potíraly. Obzvláště dva státekky se vyznamenaly. Jejich vládcové přišli na nápad, že soused se nejlépe oslabí tím, když se mu zmenší počet jeho rolníků. A tak se oba státekky střídavě přepadaly a navzájem si věšely své rolníky. Spor trval dále, ale odnášeli to ti, kdo s věcí neměli vůbec nic společného: rolníci. Dnešní boj velkého podnikatele s kartely je tomu velmi podoben. I zde bojují dvě mocné skupiny proti sobě, nikoli však pouze zájemce proti zájemci, nýbrž odnášejí to zase ti, kdo jsou mimo zájmovou sféru věci: dělníci. Podnikatel svádí urputný boj s kartelem, a tisíce dělníků je vyhazováno z práce, poněvadž podnikatel sám zahájil výrobu zkartelovaného produktu. Naše sympatie mohou být v mnohých případech na straně toho, kdo potírá kartel, avšak ničivé výsledky boje dlužno přičísti na vrub oběma skupinám a vůbec celému tomu rvavému, protilidskému systému.

A tak jsem nyní přišel k tomu pravému viníku: s y s t é m. I podnikatel dneška je obětí systému. Nemůže mysliti jinak a jednati jinak, než jak myslí a jedná. Náklad na vzdělání mladých přichází z jeho pokladen a proto ten nevrlý tón vůči nim. Proto také požadavek, aby se starali sami o sebe a zároveň opatrovali práci druhým. Kterým druhým? ptají se však tito, poněvadž se ve škole naučili myslet. A protože se naučili také vidět, tedy vidí, že se mají postarat o práci těm, které kapitáni průmyslu a obchodu prostě vyházeli na ulici. To znamená dnes skoro tolik jako smrt hladem. Čili —

ale ne, už zase se mi tu plete do péra středověk. Jen to vím jistě, že očekávat nápravu od dětí, které jsou najednou konfrontovány s tak tvrdým životem, že se jim až tají dech, není dost dobře možné. Tam, kde zkušený kapitán nedovede nic jiného, než propouštět a tak ještě více ozebračovat konsum, má ten mladý plavčík dělat divy? Mám za to, že se tu žádá příliš mnoho od někoho, kdo je nejen nezkušený, ale dokonce i handicapován v takové míře jako nikdy předtím.

Jsem si jist, že mnohé z toho, co zde bylo uvedeno, se Vás netýká. Mělo to jen ten účel, abych objasnil své hledisko, z něhož se dívám na poměry a události dneška. To, co jsem speciálně Vám chtěl říci, je, že myšlenka je velká věc, že ji nelze přezírat a nelze proto přezírat ani ty, kdo se učí myslet a za druhé pak myslí. Vy sám jste konečně na jiném místě učinil poklonu myšlence tam, kde jste obhajoval své spolupracovníky uváděje, že jsou zvyklí m y s l i t d o p ř e d u. Tedy aby bylo jasno: ne pouze myšlenka, ale také ne pouze čin, nýbrž: myšlenka a čin v harmonické spolupráci.

A takovou myšlenku jsem měl na mysli, když jsem psal, že ji od Vás čekáme. Myšlenku vyrostlou na etickém principu, myšlenku jako produkt lidského citění. Víím, že jste členem technokratické společnosti. Nuže, podobnou myšlenku budu od Vás stále očekávat. Něco tak revolučního, jako bylo ono snížení cen Tomáše Bati. Tentokrát by to mohlo být stejně radikální snížení pracovní doby a zaměstnání dalších 20.000 zaměstnanců. Ale to je jen nadhozeno jako příklad, jen tak ad illustrandum, jaká ta myšlenka by mohla být; to znamená myšlenka čínorodá, prospěšná. Doufám, že jsem Vám vynahradil čas, který jste mému dopisu věnoval, částečně tím, že jsem Vás upozornil na způsob myšlení nás mladých, kteří přese všechno díváme se s obdivem na Vaši práci. Prosím jen, abyste věnoval patričníou pozornost myšlenkám, které si Vám dovoluje tímto předložití Váš

E d v a r d M a š k a .

filosofie a psychologie

K a r e l Č a p e k :

Téměř kus noetiky

V mém posledním článku bylo tu vysloveno mínění, že intelektuál je člověk, který obvykle daleko víc odmítá a zavrhuje než jiní smrtelníci. Promiňte, že u té stránky je nutno ještě prodlet. Intelektuální čtenář, který se rozhodne uznávat řekněme Odonu Vitoraze za velkého básníka, čerpává z toho ten zvláštní důsledek, že pokládá všechny jinaké autory za svrabaře, škrabáky třetího řádu, a vůbec překonané veličiny. Kdo uznává Voskovce a Wericha, má útrpný úsměv pro nebožtíka Vojana, a ten, kdo přiklonil své srdce k malbě abstraktní, otrásá se ošklivostí před obrazem, jenž je podoben světu. Stejně je tomu mutatis mutandis i v hodnocení politickém: ovšem s tím rozdílem, že politik jiného chlupu platí nejenom za svrabaře, nýbrž nad to také za osobního lumpa a zrádce.

Tvrdím tedy, že tento způsob hodnocení a odmítání je většinou původu intelektuálského, i když se někdy stává úkazem davovým. Lid, ponechán sám sobě, je obvykle snášlivější; ale může podlehnout sugesci, jež vychází s míst intelektuálně vedoucích, jako jsou na příklad noviny. Vííme ze zkušenosti, že málo co bývá horlivěji připravováno než tak řečený spontánní odpor a že nic nevyžaduje usilovnějšího burcování a zpra-

covávání nežli národní (nebo jiné) instinkty. Hlas lidu je mezi všemi lidskými projevy zpravidla ten, kterému se musí nejvíc napovídat. Fakt je, že kladné i záporné hodnocení vychází většinou z lidí vládnoucích jazykem, perem a zásadami.

Když už je řeč o hodnocení, dovolte mi osobní poznámku. Bývám z příčin mně ne dost jasných nazýván relativistou; snad to má být nějaká pohana, či co. Nuže, je-li co v lidském konání nenapravitelně relativní, je to hodnocení, neboť veškeré hodnocení se děje ve vztahem k něčemu. Housenky jsou dobré pro příští generaci motýlů, ale jsou nepochybně špatné pro pěstitele kapusty. Věci jsou dobré nebo špatné ve vztahu k naší osobě, k naší partaji, nebo k nějakému danému účelu. Profesoru Rádlovi je Baudelaire špatný vzhledem k hodnotám mravním, kdežto Vítězslavu Nezvalovi je dobrý vzhledem k hodnotám poetickým. Celkem vzato, nejvíc se rozcházíme ve svých hodnoceních, a obávám se, že v tom směru se nikdy nedomluvíme, neboť nikdo se nevzdá práva na své osobní hodnocení. Jak známo, je jedním z nejmarnejších podnikání přesvědčovat lidi, že je krásné něco, co se jim nelíbí. Táží se, co se nám zdá žádoucí: aby se lidé v tomto slzavém údolí spíš pokoušeli shodnout se, nebo aby se čím dál tím bujněji mlátili po hlavách? Snad připouštíte jako já, že shoda lidí stojí za věčný pokus; což ovšem zahrnuje předpoklad, že je možné je o něčem přesvědčit. Jak víte, to přesvědčování lze dělat také násilím nebo davovou sugescí; je dostatečně známo, jak a kde se to dělá — zejména za našich dnů. Ale je ještě jedna cesta, na které se lidé mohou a nakonec musejí shodnout, a to je cesta poznatků. Nikdo se nás neptá, líbí-li se nám Koperníkova soustava nebo ne; jelikož je to poznatek, přestává být věcí gusta a soukromého mínění. Já vím, že revolutiones orbium coelestium známe lépe než revolutiones rerum humanarum a že nedovedeme vyčíslit vědecké zákony kteréhokoliv dění lidského; ale nezáleží tak na tom, zda o věcech víme všechno nebo dost, jako na tom, jak se k nim stavíme: zda tak, abychom je jenom přijímali či odmítali, nebo tak, abychom o nich získali co nejvíce zkušeností a poznatků. Věci nejsou sporné, sporná jsou jenom naše stanoviska k nim; bylo by méně rozporů mezi námi, kdyby v našem poměru k věcem bylo méně stanovisek a více znalostí. Cesta poznání je jediná společná a obecná, jediná nesporná cesta lidského ducha, i když to jde jen pomalu a na dlouhé lokte.

Tedy po léta jsem s jistou tvrdošijností zastával názor, že naše stanoviska, naše hodnocení, naše zaujetí pro nebo proti jsou příliš subjektivní a relativní a že by bylo lépe pro nás i pro naše skutky víc prožívat, vidět, pozorovat, brát na vědomí a poznávat, nežli chválit a hanět, přijímat a zavržovat. Chcete-li tomuhle říkat relativism, tedy bůh s vámi; pak můžeme nazývat svatovítskou věž velkým bramborem a kalamář květem fialinky nebo čím chcete; zkrátka naše pojmy by pak byly drobátko dada. Opakuji v těchto člancích do omrzení, že poslání intelektu je především a ustavičně jít za poznáním, za pravdou obecně platnou, a že duch, který opouští tuto cestu, zrazuje sebe sama; sebe zrazuje, když místo ustavičného poznávání přijímá hotová hesla a místo nekonečných verifikací konečné verdikty; duch, který chce být s něčím hotov, je hotov sám se sebou. Hodnotíme nebo zaujímáme stanoviska většinou proto, abychom si tím věci odreažovali; jsme

s nimi vnitřně vyřízeni a tečka. Petr je veliký muž a Pavel je lump. Toto je věc překonaná a ona je jediná pravá a veliká víra. Jsou to naše osobní reakce a proto je hájíme se stejnou zuřivostí jako svou osobní čest nebo svůj osobní nos. S touto bojovnou vášnivostí, s níž hájíme svá stanoviska, podivně kontrastuje snadnost a ledabylost, se kterou si je opatřujeme. Rozhodujeme se náramně lehko a bez okolků pro souhlas či odpor, hodnocení nebo odmítání; tak lehko a slepě, že to v nás samotných budí iluzi „bezprostřednosti“ nebo „spontaneity“. Není pochyby, že naše osobní reakce jsou bezprostřední, spontánní a „přímo pudové“; ale jsou to vždycky reakce na něco, a to něco nám není dáno bezprostředně ani pudově; to něco můžeme více méně znát nebo neznat. Připomeňte si, jak vypadají sympatie nebo antipatie v politice a jak málo stačí skutečných znalostí o osobách i skutcích, aby lidé někoho zbožňovali a jiného nenáviděli. Lidé bývají mohutně, určitě a rozhodně pro nebo proti, ale mají zpravidla jenom velmi mlhavé, křivé nebo jen z druhé ruky získané představy o tom, co vlastně jest, jak vypadá a z čeho pozůstává to, pro co nebo proti čemu tak rozhodně a určitě jsou. Víc a pozorněji poznávat, to už ipso facto znamená ne tak bujně, tak suffisantně a kategoricky hodnotit nebo odmítat; řekl bych dokonce, že čím míň se poznává, tím víc se hodnotí a vice versa. Rozhodně je pohodlnější mít o věcech pokud možno předem „hotový názor“ kladný nebo záporný než bez konce se namáhat s jejich pozorováním a poznáváním.

Rozumí se, že v praktickém životě nemůžeme čekat, až to ono důkladně poznáme, a teprve pak se rozhodovat, co s tím; musíme se rozhodovat ustavičně, máme-li co získávat nebo odvracet, je-li co dobré nebo špatné a jak se k tomu máme chovat. To je nutnost života a té nás nezabaví žádný hlas rozumu. Staří felčari nemohli čekat s operací, až bude vynalezena asepsa a narkosa, a řezali lidem ruce a nohy. Jak to šlo. Jsem poslední, kdo by doporučoval, abychom se zřekli všeho reagování na věci a děje, dokud nemáme lepšího poznání jejich příčin a složek. Ale myslím, že nám jde přece jen o to, abychom reagovali správně, hodnotili správně a jednali správně. Prosím vás. řekněte mi, víte-li o nějakém jiném kritériu správnosti nežli je pokud možno nejlepší poznání a stále úsilí o poznání ještě lepší. Rozhodujeme se pro něco, chceme něco, máme rádi něco; nebo něco odmítáme a nenávidíme; to něco je představa, osoba, určitý pořádek nebo nějaký ideál; je to obsah naší smyslové zkušenosti, naší představivosti, našeho intelektu čili ve všech případech naší činnosti poznávací: to, co je předmětem naší vůle a našeho citu, nám musí dát náš intelekt, duch vnímající a srovnávající, objektivní a tvořivý. Jsem dalek toho, abych zamítal vůli a cit a žádal, abychom byli vlažnější ve svém souhlasu nebo odporu; ale jde o to, aby veškeré naše hodnocení bylo vedeno tím objektivním a poznávajícím, neúnavným a nepodléhajícím duchem. Jde o to, aby naše jistoty měly v sobě víc té zkušenosti a toho myšlení; ale cesta zkušenosti a myšlení není nikdy davová a není opatřena hesly, kterými by se nám prikazovalo, kudy jít.

Obávám se, že tato diatriba nás zavedla k věcem až příliš abstraktním a na okraj hrozných otázek, kterým se říká noetika. Co toho se týče, chtěl bych říci rovnou, že dnešní zvrtačený stav světa i po stránce politické by se dal definovat jako noetická paseka evropského

lidstva; ale to by nás vedlo daleko. Zde jde o zjištění, že na straně intelektuálů pozorujeme nápadně často tyto rysy:

1. převahu hodnocení (libosti a nelibosti, sympatie nebo antipatie, souhlasu nebo odporu) nad objektivním, kritickým, podrobným poznáváním;

2. s tím související nezrušitelný a chaotický konflikt většiny názorů; neboť subjektivní, osobní nebo partijně podjaté hodnocení nemá nad sebou platné a rozhodující instance;

3. konečně náklonnost sloužit jen jedné přijaté hodnotě a uznávat jen ji, to znamená radikálně odmítat jiné projevy života.

Psychologické příčiny těchto úkazů jsou celkem nasnadě; předně „myšlení bolí“ a stále poznávání je namáhavé; daleko pohodlnější je vyřídit svůj vztah k věcem tím, že je označíme jednou pro vždycky jako dobré nebo špatné. Za druhé hodnocení a zejména odmítání dává lidem příjemný pocit povýšenosti a autoritativnosti, ilusi, že stojí nad tím, o čem pronášejí své mínění. Za třetí cesta souhlasu nebo odporu je obyčejně kolektivní; lehko se říká „my jsme pro toto a proti onomu“, „my chceme“, „my odmítáme“; ale nedá se dobře říkat „my myslíme“; cestou poznávání jde člověk sám, bez vlájících korouhví jakéhokoliv kolektiva. Za čtvrté je tu jakýsi úkaz parazitismu; lidé žijí na pravdách, názorech a stanoviscích, jež přijali, mají pocit, že sami jsou tím větší, důležitější a duševně cennější, čím bezvýhradnější je pravda nebo hodnota, na kterou přísahají; jejich prudké odmítání je defensiva jejich sebecitu. Formulují to snad trochu bezohledně; chci tím ukázat, jak silně se rozbíhá tato cesta s cestou čistého, objektivního, poznávajícího intelektu. Zde máme v abstraktní formuli to, čemu se v praxi říká selhání intelektuálního a krise inteligence. Intelekt neselhal tím, že byl nějak nepraktický nebo neživotný, nýbrž tím, že sešel se své vlastní cesty.

Vracím se znovu k začátku. Svěho času pokládali lidé Brožíka nebo Hynaise za velké malíře, z kteréhožto důvodu byl Mikuláš Aleš uznán za mazala, který neumí malovat ani kreslit. Lidé obyčejně mívají strašlivě málo míst k zadání ve světě hodnot; je-li tam místo pro jednu, musí být zapuzena jiná. Uznává-li někdo Musu tragickou nebo žádumčivou, bude řemínky uzlovitými zahánět jakoukoli nedůstojnou známku humoru; aby Hálek byl naším drahým básníkem, musil Neruda být pouhým žurnalistou. A tak dále. Pokud se toto „vjednohobohabudešvěřiti“ pěstuje na luzích uměleckých, zdá se, že proto svět nepadne; bylo by hrozné, kdyby někteří lidé uznávali za pravé a oprávněné stromy jenom břeky a žalovali, že pokud u nás nerostou samé břeky, je naše vlast holá poušť bez vegetace nebo kdyby lidé, uznávající Petřín za správnou horu, popírali jsoucnost a výšku Krkonoš i Tater. Pravda je, že si svůj vlastní duchovní vesmír děláme trochu malý a chudý, je-li v něm místo jenom pro jednu nebo dvě hodnoty, které jsme si zvolili. Hospodaříme špatně v kulturní oblasti, děláme-li si ji malou a těsnou; zmenšujeme tím svůj národní prostor, zužujeme tím svou duchovní vlast.

Horší je, jednáme-li takto ve svém veškerém hodnocení. Máme-li svou partaj, jsou ostatní partaje všivé a koruptní, máme-li svůj ideál, jsou ostatní ideály vyložené bídáctví a podvod. Vlastenec je obklopen socanskými

zrádci a komunisty buržousty, kteří se sadistickou rozkoší pijí krev proletariátu; račte si ukousat hlavy, pánové, neboť jinam to vést nemůže; nemohou-li se lidé jakž takž sjednotit po dobrém, budou sjednoceni po zlém. Následkem zuřivého hodnocení žijeme ve světě strašlivě znehodnoceném; odtud ta katastrofální nálada, jež se pokouší o dnešní lidi; zdá se nám, že nebude škoda světa, ve kterém je tolik věcí, jež rozhořčeně odmítáme.

Život a instituce

Rocco Morretta:

Je možná obrana proti letadlům a plynu?

Nepřeceňujme letadel.

Viděli jsme zřetelný sklon všech států k používání otravných plynů, jenž se rozvinul zejména po světové válce na základě úspěchů chemické vědy. Od útoku chlorovým plynem z roku 1915 odplynulo mnoho vody do moře. Všude se vynořilo mnoho nových myšlenek, které se staly základem nové strategie a nové taktiky. Německý major Endres k této taktice dobře podotýká, že v dřívějších dobách, které byly nazývány temným středověkem, by byla každá armáda pokládala za hanebnost přepadání civilního obyvatelstva, jeho vyvražďení a pustošení; a dnes je to samozřejmým základem nové strategie. V budoucnosti už se nepovede válka proti nepřátelským armádám, nýbrž hlavně proti bezbranným obyvatelům měst a průmyslových oblastí. Státisíce lidí bude ukrutně povražďeno jedovatými plyny spouštěnými s výše, a mír bude diktován na půdě poseté mrtvolami nepřátelského národa.

Nedá se popřít, že je to nesmírně ponurá vyhlídka. Moderní duch, jenž neúnavně hledá základ, na němž by mohl vybudovati svou neotřesitelnou víru v budoucnost, před tímto obrazem zaváhá a skoro si zoufá. Musíme však chladně hodnotiti všechno to, co tu věda přinesla do služeb lidstva na prostředcích neomezeně zhoubných, jejichž zásluhou dnes jdeme vstříc neznámému osudu. Snad se všechna proroctví o příští válce neosvědčí. Je však jisto, že tyto obrazy budoucí války mají za úkol působiti informativně na průměrného člověka, aby se zajímal o formu příštího boje, jenž by mu mohl být vnucen už zítra: mohlo by to být k jeho vlastní škodě, kdyby ji neznal.

V všechna dnešní proroctví však jsou hrou fantazie. Příroda nás ustavičně učí, že lidské osudy se pohybují v poněmhlém vývoji, že každý účinek má své následky, není však prudkých skoků. Natura non facit saltus. Předváleční proroci se důkladně zmýlili o formě světové války, jež se pohybovala v jiných drahách a nabyla jiných forem, než oni předvídali. Není divu, že vznikl i odpor proti proroctvím z doby poválečné. A tak se dnes, na rozdíl od zbožňovatelů materiálu a hlasatelů války vzduchové, díváme kriticky i na vyhlídky bezvýhradné války letecké.

Je možno nepříteli skutečně přinutit k tomu, aby se do boje ve vzduchu také pustil? Je možno bitvě ve vzduchu se vyhnutí z důvodů účelnosti a pustiti se do stejných opatření odvetných? Zatím co se nepřítel s celou svou leteckou armádou chystá zničit některý citlivý bod naší země, můžeme poslati své letectvo nad nepřátelské letadlové přístavy nebo některé jeho důležité město, sházeti tam mnoho tun výbuš-

ných látek nebo jedovatých plynů, přiblížit se nečekaně v nočních hodinách, po nepředvídaných cestách, s devadesáti-procentní jistotou, že nám v tomto útoku nemůže být zabráněno. Letecká armáda je zbraní počítající s překvapením a i stát, jenž je počtem letadel o mnoho slabší, může způsobiti svému nepříteli tak těžké ztráty, že početná převaha nepřítelů vůbec nedojde uplatnění.

Neválčí se jen za krásných dnů.

Možnosti bitvy vedené pouze ve vzduchu se mohou komplikovati nekonečným způsobem, což je důkazem toho, že válka ve vzduchu vedená je stejná je nejistá, nebezpečná, a rozhodně nemůže jít pevně za svým cílem. Podléhá stejným zákonům, jež platí pro bitvy na zemi, a letadla se nemohou vyhnouti oslabujícímu účinku negativních faktorů bitevních: vůli k obraně a odolnosti nepřítelů a nevyočitatelnosti věcí. Aby bylo vzduchovou válkou dosaženo rozhodného úspěchu, je třeba použítí prostředků neobyčejně nadměrných, neboť prostředí, v němž se bitva odehrává, je naprosto nezvyklé. Na rozdíl od bitev pozemských, při nichž armády v okamžicích bídy mají vždycky bezpečnou oporu v terénu nebo na vlnách, vznášej se masa letadel mezi nebem a zemí docela bez opor, jsou vydána všanc jakýmkoli nepředvídaným vlivům. Každý pilot je ve vzduchu sám. Může spěchat na pomoc jen nepřímo a nejistě. Musí se spoléhati skoro bezvýhradně na zdatnost svého motoru a svou vlastní sílu. Italské vzdušné manévry z roku 1931, jichž se zúčastnilo 900 bitevních letadel, ukázaly i obtíže nástupů velice četných rojů letadel v nejrůznějších situacích a za velice špatných poměrů povětrnostních. Je si těžko představit, jak by měly obrovské roje letadel složené z nehomogenních jednotek poslouchati precizních předpisů letecké taktiky, aby byly s to uskutečnit manévr podle plánu velitele. Nadměrné obtíže technické a taktické i vliv zvláštního prostředí by přispěl k tomu, že by se bitva rychle přeměnila v chaos a nepořádek bez jakékoli souvislosti. Jeden francouzský autor se táže:

„Válka ve vzduchu? ... Ale lidé přece nežijí ve vzduchu, a kromě deště nepřijímáme s výše nic, co by bylo nezbytným k naší výživě. Válka musí působiti na pevné zemi, kde lidé žijí, a na moři, protože po moři se přivážejí věci, které nezbytně potřebují k obživě i k vedení války...“

Anglický vojenský spisovatel, píšící pod pseudonymem Neon, jde ve své knize „Velké zklamání“ ještě dále a píše o nespolehlivosti vzdušných zbraní, protože prý se jimi získává nepatrných výhod za velice vysokou cenu. Autor shrnuje pak veškeré námitky proti vzdušné válce ve čtyři body, v nichž zjišťuje:

1. Letecká služba výzvědná není dosti spolehlivá za války, za špatného počasí a v kritických situacích letci selhávají, rychlost letu a jeho výška nepřipouští absolutně přesné pozorování. Letadla nemohou zasáhnouti za špatného počasí, za prudkých lijáků, v husté mlze, když jsou nízko mraky anebo v noci.

2. Výsledek vzdušných bojů nemá vlivu na postup armád na pevné zemi. Skutečně rozhodné bitvy se odehrávají jen na pevnině nebo na moři. Ať jsou letadla jakkoli početná, nemají rozhodného vlivu na operace na pevné zemi. Poněvadž není možno ve vzduchu pevně zakotvit, je jakékoli vzdušné vítězství jen pochybné ceny.

3. Skutečně zasažení přesného cíle s letadla má minimální pravděpodobnost. Nekoná-li se bombardování s letadla s obrovskou přesilou a překvapujícím způsobem, bývá jeho výsledek problematický. Angličané vykonali proti německému křižníku „Goebenu“ 270 letů, shodili na něj 15 tun pum, aby jej potopili, pouze jediná rána však jej skutečně zasáhla. Stejně se podařilo i Němcům za války přes množství lidí v Kanále la Manche zasáhnouti jen jedinou loď s letadla. Všechny útoky anglických, francouzských a belgických letadel proti německé ponorkové základně v Zeebrugge ztroskotaly bez výsledku.

4. Letecká válka je nesmírně drahá, nemá vlivu na konečné vítězství a jakékoli vzdušné operace je možno podnikati jen s obrovskými náklady. Bombardování s letadla vyžaduje nesmírné zásoby munice. K pouhému zničení vesnice Souches bylo potřebí takového nákladu, jaký by postál, aby bylo možno celou vesnici padesátkrát až stokrát znovu celou vybudovati. Každá z obou amerických letadlových lodí „Saratoga“ a „Lexington“ nese na své palubě 72 aeroplánů a má cenu 9,300.000 liber (asi 1000 milionů Kč) a podle konaných pokusů má vyhlídku, že by při útoku daný cíl zasáhla jen jednou pumou. „Pravděpodobnost, že by trefila cíl ještě po druhé, je velice nepatrná.“ — Číslice účinnosti letadel nedají se vůbec srovnati s číslicemi války pozemní. Za jedné z nejprudších německých ofensiv z r. 1918 ztratila anglická armáda 70.000 zajatých a 300.000 raněných a mrtvých, při čemž nemohli letci podnikati nic jiného, než přihlížeti k této porážce. Letecké tovarny tehdy zaměstnávaly 405.000 mužů, zatím co pro pozemskou armádu vláda nemohla opatřiti potřebných rezerv. Letecká válka vyžadovala pro sebe v Anglii půldruhého až dvou milionů mužů, což jest posila, jež by byla nejen oddálila březnovou porážku Angličanů, nýbrž i přivedla konečné jejich vítězství mnohem rychleji a mnohem méně nákladně.

Zbraň jenom pro bohaté.

Příklady anglického autora jsou velice přesvědčivé a alespoň v tom bodě je jim třeba dáti plně za pravdu, že vzdušná zbraň není žádnou zbraní „lidovou“. Nikoli, to je zbraň pro bohaté, jak už prohlásilo mnoho válečných znalců. V dnešním stavu leteckého průmyslu není možno snížit náklady stavby letadel a potřebných surovin. Nedá se také popřít, že doba trvání letadel ve válce je velice krátká: nejen proto, že se tyto stroje velice rychle opotřebovávají, nýbrž i proto, že jsou v podstatě nejvyš křehké.

Anglický autor proto správně upozorňuje, že za světové války vydrželo každé letadlo nejvýš jen měsíc, ani ne tak pro havarie, utrpění při bitvách, jako proto, že bylo třeba je přechovávat ustavičně pod širým nebem. Tím se vysvětluje obrovská spotřeba letounů ve srovnání s jinými stroji s motorovým pohonem. Odhaduje se, že ztráty letadel v příští válce by obnášely měsíčně 80—90 procent. Není tedy divu, že Spojené státy ze svých 6000 letadel, které obdržely od Francie ve chvíli svého zasažení do evropské války, ztratily celých 5463 letadel. Podobné ztráty aeroplánů i jakýchkoli jiných letadel utrpěly ostatně všechny státy. Při příkladech ze světové války musíme ovšem pamatovati na to, že tehdy bylo letadel jen používáno jako pomocné zbraně letadel a námořnictva, a že jejich stavba byla překvapivě od té doby zdokonalena. Od té doby byly však také vymyšleny a prakticky zavedeny různé metody obrany.

Je však třeba mít na paměti, že shazování pum s letadel se děje vždycky za mimořádných okolností, které se naprosto nedají srovnati s okolnostmi bubnové palby na pevné zemi. Dokonce i tehdy, když je jisto, že útočící letectvo nenarazí dříve na odpor nepřítelů, není možno předpovídati úspěšnost leteckého útoku. Stačí náhla změna počasí, bouře, vítr, mlha, deště, aby se útočníci vůbec nedostali k cíli. Bombardování s letadel pak naráží ještě na četné další technické, početní i morální obtíže, které útok ztěžují. Bombardovací letadla se stavějí ve stále větších formátech, které jsou tak nákladná, že jejich stupňování do obrovských množství je vyloučeno. Ostatně není ani počet osvědčených letců dosti četný. Přes všechny technický pokrok dopadá jí pumy nejvyšší nepřítelem, protože pilot nemůže vždycky pozorovati svůj terč s naprostou přesností. Rychlost letadel je nejčastějším zdrojem těchto odchylek. Účinky střel zůstávají proto nejvyš ojedinelé. Tyto odchylky padají tím více na váhu při bombardování měst, v nichž je mnoho volných prostanství, náměstí, ulic, zahrad a řek, v nichž dopadlé pumy nedosahují žádaného účinku.

Po této stránce jsou velice poučné příklady francouzského důstojníka Delaunaye ze světové války. Ukazuje zejména

výsledky německých leteckých útoků proti Paříži z r. 1918. Bylo tehdy podniknuto celkem 32 útoků, z nichž byly nejvýznamnější útoky 70 letadel dne 11. a 12. března, 40 letadel dne 22.—23. března, 40 letadel 27.—28. června a 50 letadel dne 15.—16. září. Z grafických znázornění, která připojuje, je patrné, jak se chovala jednotlivá letadla, je vidět, že některá hned s počátku zabloudila, jiná při započaté palbě ustoupila nazpět, některá se dostala s rozhodností jen až k pařížské periferii, mnohá kroužila kolem cíle a nemohla se dostat nad něj, a jen málokterá z nich skutečně dosáhla Paříže. Organizace obranná byla výborná. Celkový aparát použitých prostředků obranných byl na onu dobu obrovský: od zahalení města až po službu výstražnou a hlásnou, od použití prostředků pasivní obrany až po těsnou síť aktivních prostředků ochranných a po střelbu děl a kulometů na obranu proti letadlům.

Delaunay dodává:

„Hlavně je třeba si povšimnouti konečného resultátu: ze 483 letadel jich přeletělo Paříž jenom 37, a z těch bylo 13 sestřeleno. Věcná škoda nebyla přílišná a i ztráty byly poměrně malé: 237 mrtvých, 539 raněných, a vznikly hlavně neopatrností Pařížanů, kteří neuznali za vhodné uchýlit se do sklepů. Morální vliv tohoto bombardování sice není možno podceňovati, neměl však účinku na průběh operací na frontě. Je pravda, že bylo třeba na obranu Paříže dopravit mnoho mužstva i materiálu s fronty do nitra země. Není však ani pochyby o tom, že tento útok Němců byl ranou vedle. Není tedy možno přeháněti vyhlídky leteckých útoků. Jsou jistě nebezpečné, máme však proti nim také prostředky, jak se jim ubránit. Tyto prostředky ovšem vyžadují silnou výkonnost. Pravděpodobnost, že leteckým bombardováním se podaří zasáhnouti střediska, důležitá pro život země, jsou tedy 37:483, zatím co pravděpodobnost ztrát útočnicka je 13:37. Který národ by měl chuť vsadit všechno na podobnou hru va banque?“

Jiným příkladem jsou italská města za světové války, z nichž byly nejtěžší postiženy Benátky, Treviso a Brindisi, na něž podnikal nepřítel znovu a znovu útoky větších i menších leteckých rojů.

Benátky byly cílem nejčastějších útoků: od 25. května 1915 do 3. listopadu 1918 bylo na ně útočeno 36krát. Přes to byly lidské ztráty nepatrné a ani škody na materiálu nebyly příliš rozsáhlé: omezovaly se na poškození některých veřejných a soukromých budov. — Generál Douhet udal, že na Treviso bylo shozeno 80 tun ocele a výbušných látek, jež, jak se dá očekávat, těžce poškodily různé budovy. Nedošlo však ani k jediné ztrátě na lidském životě, protože město bylo včas vyklizeno. — Také Brindisi bylo v době mezi 1. červnem 1915 a 9. červnem 1918 cílem deseti leteckých útoků. Výsledkem byly obrovské námahy na straně jedné, a nepatrné ztráty na straně druhé.

Italský major dělostřelectva Malvani píše k tomu:

„Hledíme-li na vlastní letecké útoky, přijdeme skoro k stejným výsledkům. Tak jsme na příklad podnikli proti přístavu v Pole v letech 1915—1918 celkem 10 leteckých útoků, za účasti 10 vzducholodí a 390 aeroplánů, při čemž bylo shozeno 85 tun výbušných látek. Naši letci byli většinou vázání na veliké výšky: přes to jich bylo při každém útoku nejméne 30% dělostřelectvem zasaženo a částečně sestřeleno. Přes všechny tyto naše námahy, oběti životů i materiálu utrpěla Pola jen nepatrné škody. Když jsme nastupovali do města, nebylo viděti, že by bylo utrpělo nějaké škody.“

Tato fakta dosvědčují, že se při leteckých útocích musí počítati s obranou místních letadel, jež nedovolí útočnicku, aby se zdržoval v malých výškách, aby dobře mířil, nebo opravoval své špatné zásahy novými výstřely. Tato obrana se osvědčuje i proti letadlům užívajícím pumy o váze 500—1500 kilogramů. Konečným výsledkem těchto úvah Delaunayových jest, že cíle malého rozsahu při dobré obraně je možno těžko zasáhnouti. Odchylinky od cíle jsou značné. Podle údajů generála Niesela obnášejí odchylinky od cíle, na něž letec mířil:

Při výši letadla:	Odchylnka malé pumy:	Odchylnka velké pumy:
500 metrů	75 metrů od cíle	40 metrů od cíle
1000 „	120 „ „ „	80 „ „ „
2000 „	150 „ „ „	120 „ „ „
4000 „	225 „ „ „	175 „ „ „
6000 „	275 „ „ „	200 „ „ „

Při tom je třeba uvážit, že tyto výsledky byly dosaženy v míru, kdy se letec nemusil obávat nepřátelské obrany. Zasažení trati nebo mostu je ještě obtížnější: nemáme ze světové války jediného případu, že by s letadla byl zasažen most.

Nejsou tedy vyhlídky civilní obrany měst a průmyslových středisk proti leteckým útokům za války nikterak příliš znepokojující. Pohlédneme ještě na možnosti obrany proti válce chemické.

Příležitost umřít lidštěji nebo méně lidsky.

„Válka si volí sama prostředky, jež pokládá za nejvhodnější k dosažení vítězství. I kdyby se zdály jiným špatné, to jest nemorální, národu, který jich používá, budou připadat vřdycky vysoce mravnými,“ praví komandant Quadagnini. Podle tohoto egoistického názoru se svět zařídil. Lidskost a válka stojí v protikladu a vylučují se navzájem. Proto bude těžko rozhodnouti, jak dalece je správná debata o tom, je-li ukrutnější smrt zadušením otravným plynem či roztrháním granátem nebo utonutím po torpedování lodí, bude těžko rozhodnouti, oč je užívání zakázaných zbraní plynových „nelidštější“ než zbraní jiných, působících smrt, ochromení, oslepení, Úmrtnost lidí, otrávených plyny, se ukázala daleko menší, než raněných střelami.

Ze statistiky vrchního lékaře, jež byla předložena roku 1920 americkému ministerstvu války jsou patrné číslice úmrtnosti po poranění mechanickém a srovnány s číslicemi úmrtnosti vlivem otravných plynů. Všeobecně jsou uznávány tyto číslice za přibližně správné a nemáme vedle nich dosud jiných k dispozici.

Podle nich ze 100 poraněných mechanicky jich 24.65 zemřelo, 12.67 zůstalo trvalými invalidy, a 62.68 jich bylo vyléčeno a vrátilo se ke svému povolání.

Naproti tomu ze 100 vojáků, kteří utrpěli otravu plynem, jich zemřelo jen 1.73, trvalými invalidy zůstalo 3.62 a ke svému povolání se vrátilo 94.65.

Z této statistiky je patrné, že z obávaných otravných plynů došlo k daleko méně obětem lidských životů. Je tedy možno ironicky konstatovati, že „lidštějšími“ jsou vlastně tyto plyny... Kdož ví, nebude-li se tedy v dohledné době mluvit o „lidskosti“ válečných plynů a „nelidskosti“ granátových zločků a kulek. Ovšem že tyto zkušenosti pocházejí jenom ze světové války, kdy prostředky byly ještě značně primitivní, a kdy plyny účinkovaly v docela jiném prostředí, než v hustě osídlených blocích obytných domů.

Švýcarský chemik Wolkart podnikl svou knihou „Plyny ve válce“ kampaň proti přehánění účinků chemické války v budoucnosti. Vychází z předpokladu, že účelem plynů je pouze učiniti neschopným boje, nikoli zabíjeti. Ukazuje, že dokud válka neustrne ve válku posiční a zůstává válkou pohybovou, jsou úseky, v nichž je možno plynů užití, časově i místně velice omezeny. Wolkart uvádí nové plyny, jež byly vynalezeny od doby světové války a jichž je dnes celkem asi 1000, na rozdíl od tehdy známých 30, podle zpráv prof. Zannettiho však žádný z těchto plynů prý nemá vyšší účinek otravný, než měly jedy tehdejší. Otravování celých krajů je podle dra Hanslina nejvyšším vzácným případem. Nejúčinnější užití plynu hypritu, uvádí konec konců útočnicka ve stejné nebezpečí jako napadeného: útočnick si užitím tohoto plynu sám zatarasuje možnost obsaditi ne-

přátelské území nebo třeba jen jím projít. Wolkart upozorňuje, že k dosažení dosti účinného plynového pláště nad městem je třeba rozhoditi po velkém prostranství poměrně veliký počet pum: nepodaří-li se to, je možno území snadno a v krátké době zbaviti účinků plynu.

Je ovšem jisto, že bombardování s letadel může způsobiti hrozivé účinky, jestliže obrana není přiměřená mohutnosti útoku. Pak je možno otrávit i celé městské čtvrti a proměnit je ve strašlivé hřbitovy. Bedlivá a exaktní vyšetřování však vyvrátila přehnané pověsti o účinnosti plynů.

Výsledkem velice vážného vyšetřování z roku 1925, publikovaného ve vojenském listě, se zjišťuje, že k zaplňování velkoměsta, jako na příklad Berlína, jež i se svými předměstími zabírá prostranství 300 čtverečních kilometrů, bylo by třeba 6000 tun pum, z nichž by polovina váhy byla rezervována pro otravný chemický prostředek. Toto obrovské množství pum by vyžadovalo ke své dopravě 1000 železničních vagonů, nebo-li 3000 pumových letadel. — Rozhodně však není vyloučeno, že za příznivých okolností by se mohlo podařiti zaplňování ostře ohraničených ploch, jako továren, zbrojiren, a znemožniti v těchto prostorách jakoukoli práci.

Chemický útok na město, v němž je ochrana proti chemickým útokům dobře organisována, však v zásadě si vyžádá jen malé množství lidských obětí, jak se to ve světové válce skoro vždycky potvrdilo.

Plynový karneval: národ v maskách.

Obtíže podobné obrany jsou však velice početné a velmi jasné. Jak je obtížno dosáhnouti jednoty mezi statisíci lidí v normálních poměrech, a jak teprve v poměrech výjimečných. A odkud má stát vzít ony pohádkové obnosy, kterých je třeba, aby byli opatřeni protiplynovými maskami a obleky alespoň obyvatelé velkých měst a průmyslových obvodů, neřku-li celého národa?

„A což, bude-li potřebí pro každého dvou či čtyř plynových masek,“ ptá se rumunský plukovník E. G. Popescu. „Protože není možno na to ani pomyslet, stejně jako na stavbu ochranných krytů pro veškeré civilní obyvatelstvo státu, je třeba použití řešení speciálních.“ Element vojenský i civilní se tu spojují v jediný složitý obranný stroj. Vojenská letecká obrana má za účel donutiti nepřítele, aby shazoval pumy překotně, aby míjel své cíle a nemohl zasáhnouti elektrárny, plynárny, vodárny, nádraží a pod. Nedá se ovšem zabrániti tomu, aby tyto pumy, které nezasáhnou svůj cíl, byly přesto velikým nebezpečím pro civilní obyvatelstvo. Proto je třeba organisovati rozsáhlou obranu civilní.

Vojenské aktivní obranné prostředky jsou stíhací kolony letadel, děla a kulometry, překážky letu, ozařování oblohy, služba pozorovací a naslouchací a zprostředkovací. Musíme se ovšem ve většině případů obávat, že protiútoky ve vzduchu budou nedostatečnými, neboť noc není podobným potyčkám příznivá, je těžko rozeznati přítele od nepřítel, a i přátelská letadla stěží odolávají pokusu vletěti přímo mezi paprsky reflektorů, ozařujících oblohu. Leteckou obranu je třeba spojovati s obranou pozemskou. Tu se namítá obyčejně zřetelný nepoměr mezi obrovskou spotřebou střeliva a nepatrným počtem letadel, jež se ve válce podaří sestřeliti. V posledním roce války bylo třeba k sestřelení letadla 5000—6000 výstřelů. Dnes se dějí snahy, tento počet co nejvydatněji snížit.

Vzdušnou a místní obranu doplňují různé překážky letu, jež způsobují ochranné balony vypouštěné se země, s nichž splývají zavěšené drátěné záseky a drátěné smyčky, upevněné olověnými závažími. Tyto síť proti letcům se spouštějí s výše 1000 až 4000 metrů, jsou málo viditelné a představují tak přímo pasti proti letadlům, zejména pokud byly zavěšeny na místech typických pro útek, po nichž prchá letadlo, bezděčně se vyhýbajíc obranné střelbě.

Za světové války byly tyto vzdušné záseky použity po prvé v Itálii na ochranu Benátek. Klimatické poměry lagunového pásma umožnily použití málo nákladných a lehce použitelných balonů. Rakouští letci se jim zprvu smávali; po

trpkých zkušenostech, když mnoho letců se bez možnosti záchrany při styku s těmito překážkami sřítlo, měli však před nimi posvátnou hrůzu. Po těchto italských úspěších počali podobných záseků používati na všech bojištích. — Podobný těmto pasivním obranným prostředkům je prostředek jiný, aktivní. Ve chvíli leteckých útoků se vypouštějí balony, na jejichž koších jsou zavěšeny v různé výši v ý b u š n é m i n y, podobné podmořským minám. Při náhodném dotyku s letícím aeroplánem tato tělesa vybuchují a letadlo svrhnu do propasti. Jinak se užívá o z a ř o v á n í o b l o h y reflektory, jež usnadňuje míření na útočící letadlo. Umožňují také bezpečnější činnost stíhacích letadel. Reflektorů je možno používati i za oslnovací prostředek, neboť letec, ponořený mezi paprsky prudkého světla, má dojem, že je uprostřed světelného moře a může se jen s největší obtíží orientovati. — Rozvinutím dýmových clon, rychlým pohasením všech světél a zapálením světél na falešných cílech, sloužících k oklamání útočníků, možnost užití raket oslnivých a raket zápalných, to jsou další prostředky obrany proti letadlům. Výsledek obrany záleží ovšem na přesnosti a rychlosti hlášení útoku, aby obrana získala 10—15 minut času a náskoku před nepřítelem.

Protože moderní válka přemění celou zemi v obrovské bojiště, stala se valná část obrany věcí civilních úřadů. „Opravdový generální štáb“, napsal Sir M. Robertson, „není dnes už v poli u armády, nýbrž u vlády, doma v zemi.“ Okruh působení úřadů při obraně tu zabírá celý vnitřní život země, všechny jeho formy veřejné i soukromé. Stává se tedy civilní obrana proti leteckým útokům jedním z největších problémů, jež je třeba vyřešiti už v době míru.

Milion lidí se stěhuje z města.

Především je třeba otrásti lhostejností a nezájmem civilního obyvatelstva vyhlídkou na tragický osud, který je může stihnouti v příští válce, neúčastní-li se aktivně své obrany. Neúnavná p r o p a g a n d a musí seznamovati obecnost se základními pojmy útočné techniky letecké, s bombardováním otravnými plyny a vysoce cennými výbušninami, s prov případech útoku fantastických rozměrů, zejména při užití středky obrany, jinak by ztráty i mučivá utrpení nabyla hypritu a levisitu. Je třeba pečlivě vybudovaného systému a l a r m o v a c í h o, krytů bezpečných proti plynu a pumám a okamžitě připravené pomocné služby, ihned, neboť nebezpečí ze vzduchu je strašné a nesmíme na ně čekati, jak volá Francouz Vauthier. Po praktické stránce je třeba projektovati vyklizení velkoměst, organisovati pomocné služby a vybudovati bezpečné kryty.

Vyklizení velkoměst nebude věcí prostou, je však nutné, abychom se vyhnuli nejcitlivějšímu bodu: lehké zranitelnosti obrovských zhuštěných skupin obyvatelstva. Rumunský plukovník Popescu uvádí evakuaci za první nezbytný úkol, jež je třeba v nebezpečí útoku podniknouti. Každému je zřejmo, kolik se tu naskýtá předvídaných a nepředvídaných obtíží, které v nejvážnějším případě by provázely jedinečný pochod tisíců a tisíců lidí, davový útek do malých osad, v nichž není možností ubytovacích, nebo snad ani nejnужnějších životních potřeb pro tyto tisíce bez přístřeší. Zachránili tím sice nahý život, ale za jakého odříkání a jakých utrpení. Nikdo si nesmí dělati iluze o možnostech provedení tak radikálního opatření, poněvadž k němu dojde patrně právě ve chvíli, kdy železniční a automobilová doprava bude vlivem mobilisace přetížena. Dojde-li vůbec k nějakému vypovězení války, dojde k leteckým útokům patrně ihned současně s ním. Při tom nemůže nepřítele nic více lákati, než útok na bohatě obydlené průmyslové oblasti, velká ná-

draží a velkoměsta. Patrně nebude ani kdy odstraniti ženy, děti a starce, „přebytečné jedlíky“, jak říkají fanatici účelnosti. — Rozhodně je třeba studovati tento případ, neboť úspěch může přinést jen naprosté přesné provádění plánu, rozdělení okrsků, předběžné označení počtu osob, který je třeba vystěhovati, a označiti obce, pokud možno vysoko položené a řídké zastavěné, které pojmu evakuované obyvatelstvo. U velkoměst Londýna, Berlína, Paříže nebo Říma je podobné vyklizení tak složité, že se zdá přímo hádankou: odstranit statisíce lidí za půl dne se zdá mnohým dokonce nemožným. — Pomocná služba zásáhne, jakmile už došlo k útoku: k ní je třeba vycvičiti oddíly Červeného kříže, dobrovolnou službu sanitní, policii a event. členy sportovních sdružení a podobných organizací. Je nezbytno, aby při útoku o d p l y n o v a c í k o l o n y byly v poplašné pohotovosti. Jejich úkolem je spěchat na místa kam dopadly pumy a ihned provést odplynování zamořené končiny. „Aktivní obyvatelstvo“ by k tomu účeli bylo vyzbrojeno zvláštními obleky, „pasivní obyvatelstvo“ je nuceno bez nich se uchýliti do krytů. — Mezinárodní konference na ochranu proti plynové válce konaná r. 1938 v Bruselu, navrhla, aby každý stát již v míru vypracoval přesný plán nezbytných ochranných opatření, jež by zaručila: nepřetržité zásobování města vodou, elektřinou, plynem a potravinami a prostředky záchrannými a ošetrovacími pro poraněné; dále: bezpečnost obyvatel, stavbu speciálních krytů, přestavbu k tomu vhodných místností a rozdělení krytů po městě; alarmovací pohotovost v případě útoku, záchranné kolony, odplynovací čety, ochranné stanice, dopravní prostředky pro otrávené; a konečně udržení veřejného pořádku a pravidelného výkonu dávání poplašných znamení, hašení požárů a pohotovosti policie, vyklízování ulic, kontrolování dopravy, izolace zaplynovaných obvodů a jiných úkolů ve chvíli davové psychosy za útoku.

Po technické stránce je třeba zajistiti množství služeb směřujících k nejrychlejšímu šíření zpráv hlášení blízkého nebezpečí, a rozkazu k okamžitému nastoupení obyvatelstva do sklepů. V těsné spolupráci s velitelstvím budou zpravodajskému personálu dány k ruce rozhlas a telefon, a na veřejných místech budou postaveny megafony, varující obyvatelstvo. Zvuky sirén a světelné signály budou oznamovati neustále obyvatelstvu, jakého druhu je útok a jak se má nejlépe zachovati.

Ochrana civilního obyvatelstva velkých měst působí úřadům mnohé lámání hlavy: je tu plno protikladů. Kdo se chce ochrániti proti výbušným pumám trhacím, uchýlí se nejlépe do sklepů. Kdo se však chce naproti tomu zachrániti před otravou plyny, unikne nejlépe do nejvyšších poschodí domů, protože plyny přirozeně klesají do dolejších končin. V celku můžeme říci, že tato ochrana je dosud vyřešena jen v teorii, nikoli v praxi. V Rusku už se počaly stavěti kryty pro civilní obyvatelstvo, které chrání alespoň proti plynům, nikoli však proti pumám o váze 1000—1800 kg. V Itálii postavil plukovník Alessandro Romani po technické i finanční stránce tento problém na praktickou půdu svými návrhy. Zastává názor, že ideální ochrany proti leteckým plynovým útokům dnes není, ani jich v budoucnosti nikdy nebude, leda že by šlo o pouhou ochranu jen několika osob. Stavba krytů docela bezpečných by pro malý počet osob byla možná. Jde však o ochranu tisíců. Je třeba tedy alespoň přibližně upravit sklepy a suterény domů, jež obyčejně stačí pojmuti všechny obyvatele. Nad nimi je třeba vestavěti vlastní výplosivní komory, s betonovou podlahou tloušťky 1 m, která je s to zadržeti pumy o váze 60 kg. Pro stavbu nových krytů navrhuje Romani napůl podzemní model z be-

tonu a ze země, nahoře vyběhající do špičky, z betonového množství o 160 čtverečných metrech, jež odolá i pumám váhy 500 kg, ale skryje bohužel jen 15 osob.

Proniknutí plynů do krytů je těžko možno zabrániti. Je třeba 60 m vysokých větracích šachet, které ovšem snadno mohou býti roztrženy. Romani vypracoval velkolepý plán ochrany města o milionu obyvatel, jež by se proměnilo v neviditelnou pevnost. Bylo by třeba vestavěti 2000 ochranných sklepů o rozsahu 500 m čtverečních, opatřiti ochranu 1000 veřejných staveb a 30.000 jiných staveb proti útokům lehkými a zápalnými pumami, zřídit kryty a vestavěti tlakové a ssací šachty pro vzduch. Celek těchto úprav by vyžadoval pro milionové město nákladu 5000 milionů Kč, to jest asi 5000 Kč pro každého obyvatele. „Náklad je značný“, dodává jeho autor, „nesmíme však zapomenouti, že městu bez této ochrany vzrostou výdaje nepoměrně větší“.

Všchno, co víme o plynové válce, je ještě ve stadiích pokusů a předpokladů, které by musily být teprve potvrzeny praxí. Ale snad, což by bylo nejradostnější řešení, nám tato praxe zůstane ušetřena: budou-li totiž lidé dosti moudří, a odřeknou se války na vždycky.

literatura a umění

Ivo Ducháček:

Jak má vypadat rozhlasová hra

Existuje problém rozhlasových her samostatně anebo je možno je sloučit s problémem divadla nebo filmu? Již z toho, že odpověď by mohla vyznít buď ve prospěch divadla nebo filmu, které přece nechceme slučovat pod jeden pojem, je patrné, že existuje samostatně problém rozhlasových her.

Uvědomme si nejdříve,

co to rozhlasová hra je.

S divadlem má společnou dialogickou formu. Proto byla velmi často slučována s hrou divadelní. Film němý pochopitelně by nepřicházel v úvahu při srovnávání s rozhlasovou hrou. Avšak film zvukový? Ten má přece také dialogickou formu a na rozdíl od divadla mnohem intenzivnější užití zvukové kulisy. Zdá se tedy, že rozhlasová hra blíží se spíše zvukovému filmu. Už ta široká možnost přeměny místa děje! Avšak nezapomeňme na jedno: jak divadlo tak i film, a film zvláště, operuje obrazem, zrakovými vjemy, což rozhlasu je naprosto cizí. Dialog je tedy všem třem společný, proto v něm nemůžeme viděti rozlišující hledisko. Hlavní rozdíl rozhlasové hry na jedné straně a divadla a filmu na druhé straně je právě ta nemožnost působení na zrak. Rozhlas může působit pouze na sluch. Naproti tomu film, a to jsou hlavní stesky proti dnešnímu zvukovému filmu, by měl působit jen a jen na zrak. Tím, že film používá rovnoměrně zvukových i sluchových vjemů, přibližuje se nebezpečně divadlu. Rozhlasová hra nemůže se však nikdy tak nebezpečně přiblížit ani divadlu ani filmu prostě proto, že nemá možnosti zmíněného působení na zrak. Je nutno tedy považovat rozhlasovou hru za zvláštní dramatický projev naprosto odlišný od dramatického projevu divadelního a filmového.

Divadelní hra selhává v rozhlasu.

Že rozhlasová hra nebyla pokládána za zvláštní literární výtvar, je chyba, které se dopouštěli rozhlasoví činitelé v prvních dobách radia a které se dopouštějí porůznu i nyní, bohudík u nás daleko méně než na příklad ve Francii. Na obranu mého tvrzení, že jde skutečně o odlišný literární typ, stačí uvést, že divadelní hra zařazena občas do programu nedovede zdaleka tak vystihnout a zaujmout jako hra napsaná speciálně pro rozhlas. Nebude se přece nikdo přítit o to, že Shakespearovy hry mají skvělý obsah. Provedeny v radiu, mají účinek pranepatrný. Za to rozhlasová hra s obsahem méně skvělým, při jejímž spisování autor byl si vědom všech výhod radia a zároveň i také jeho nevýhod, má účinek mnohonásobný. Jde tu prostě o stejný problém, jaký je mezi filmem a divadlem nebo románem. Scenário napsané jen a jen s hlediska filmového má, i když obsahově je poměrně slabé, větší účinek než film natočený podle nejslavnějšího románu. Proto, aby problém rozhlasových her se vyjasnil, je nutno, aby ředitelé stanic přestali zařazovat do programů divadelní hry a aby pochopili, že divadlu je vlastní divadelní hra a rozhlasu rozhlasová hra. Je ovšem jasno, že je možno vysílat též divadelní hru, ale pak odvážně se musí hra od základu přepracovat pro rozhlas, což ovšem, přiznávám, by se někdy neobešlo bez dosti hlubokých zásahů do vnitřní stavby. Vyřešení tohoto problému je, doufám, již na dobré cestě, neboť tento problém mohou řešit činitelé nanejvýš povolání, to jest ředitelé stanic. Jde jen o to, jak takové řešení přijmou autoři a publikum. Neboť to jsou dva další problémy, které tvoří problém rozhlasové hry vůbec.

Obtíže rozhlasových her u nás.

Je ještě málo rozhlasových autorů, či lépe řečeno je ještě málo literátů a dramatických autorů, kteří by se chtěli také zabývat psaním rozhlasových her. U nás je ten důvod často hodně materiální, neboť náš rozhlas vysílá přijatou hru jen jedenkrát a reprisa je velmi, velmi řídkou výjimkou. Naproti tomu v Anglii bývá u úspěšných her repris několik, čtyři až šest. (Každá placena zvlášť.) U nás je ještě o jednu překážku víc. Naše stanice nemají totiž dostatečně vybavený zvukový aparát. A proto někdy i velmi svědomitě napsaná hra vzhledem k špatně provedené zvukové kulise vypadne velmi špatně. Proto snad také ta nechť psát pro rozhlas. Proto ředitelé stanic mají velmi omezený výběr, který se skládá buď z her více méně divadelních nebo rozhlasových, avšak takových, kde nezkušením autoři nedovedli si uvědomit, že zvuk v radiu není jenom kulisou, nýbrž, že může být stejně závažným dramatickým činitelem jako slovo.

Jak poslouchá publikum rozhlasu.

A problém nejvážnější vidím v tom, komu je rozhlasová hra určena. Nevidím problém snad v obrovském počtu nebo v pestré různorodosti posluchačstva. Problém leží jinde. Leží v tom, že publikum není ještě vychováno. Někdo snad namítne, že posluchačstvo je přece již dostatečně vychováno divadlem a filmem. Jenže to je právě ten omyl. Divadlo a pak film hýčkaly zrak obecenstva. Zrak obecenstva byl soustavně vychováván, zrak dovede sledovat bez únavy dlouhé filmové děje,

zraku stačí jen několik obrazů, aby si v hlavě uvědomil vše další. Nechci popírat, že sluch byl také třiben, avšak vždy zároveň se zrakem. Výchova sluchu a zraku dala se vždy společně. I koncerty, kde záleží skutečně jen na sluchovém vjemu, neoprošťují sluchový vjem zcela od zrakového. Jen několik zanícených posluchačů slyší. Mohli bychom říci dokonce, že zrak byl vychováván samostatně. Balet, pantomima a němý film nevyžadoval vůbec sluchové pozornosti. Až teprve radio žádá po posluchačích jen pozornost sluchovou, nežádajíc vůbec pozornosti zrakové. A na to si posluchači ještě jaksí nedovedou zvyknout. Nedovedou na základě sluchových vjemů představovat si děj zrakově, jak to opačným způsobem dovedl divák němeého filmu, který jen podle gest herců, dovedl si představit, co asi říkají. Tak ještě mnohý posluchač z několika prostých zvuků nedovede si představit, že herec zavřel dveře, opustil místnost a že jde po ulici. Nynější posluchač je ještě hodně primitivní, žádá pro sebe speakra, který by mu řekl, co a kde se děje. Je tak primitivní, jak byli první diváci v biografu, kteří s nadšením četli nápisy jako na příklad: zástupy cowboyů s tvářemi ošlehanými větry táhly údolními, namáhavě se vlekouce k sněžné Aljašce... atd. Stejně primitivní posluchač radia se spokojí, ohlásí-li mu speaker: scéna se odehrává ve stinném podloubí, kam zaléhá hluk ulice. Blízko sebe stojí dva snoubenci... atd. Film dovedl se už zbavit oné primitivnosti a dnes celé takové poetické líčení je znázorněno několika obratnými záběry kamery na pár metrech filmu. Úkolem rozhlasové hry je, aby to dovedla také. Aby dovedla obratně volenou zvukovou kulisou a vhodně upraveným dialogem znázornit místo a dobu děje. Rozhlasová hra stejně jako film musí si uvědomit, že nesmí otročit fantasií publika. Ve filmu přece každý pochopí, že herec, který se probudil za drnčení budíčku a kterého bez logického spojení vidí hned v příštím obraze na nádraží, vstal, oblékl se a vykonal příslušnou cestu na nádraží. To všechno si už fantasiie divákova dokreslí sama. Stejně si musí počínat i rozhlasový autor, musí pochopit, že není třeba sledovat herce na každém kroku a že posluchač svou fantasií dovede si mnoho dokreslit. Je vidět, že na cestě k pokroku v tomto oboru stojí mnoho a mnoho překážek. Ředitelé stanic, autoři a posluchači jsou třemi činiteli, kteří, porozumějí-li si, mohou ony překážky zdolat. O prvních pokusech na této cestě bych se chtěl zmínit.

Dvě rozhlasové hry.

V poslední době v našem rozhlasu se vysílaly dvě hry, které bych chtěl nazvat oněmi prvními pokusy. Obě dvě jsou pracemi autorů, pocházejících nikoliv z intelektuálního střediska, z Prahy, nýbrž z Brna. Je to Kožíkův „Cristobal Colón“ a „Meteor“, štefanikovská epeje, kterou napsali společně Svatopluk Ježek a Francouz René Monnat. Kritika je ovšem neposoudila stejně, chválíc „Colóna“ a zatracujíc „Meteor“. Jisto je, že nejdůležitější podmínky rozhlasové hry splnil jen Kožíkův Colón. Byl totiž naprosto srozumitelný a jasný. A rozhlasově zpracován byl nesporně, neboť zvuková kulisa a hudba byla vždy na pravém místě. Jedině co snad z přísně rozhlasového stanoviska by se dalo vytknout, je to, že v některých partiích Kožík použil hlášení speakrova. Je ovšem zase

nutno podtrhnout, že bylo to provedeno obratně, takže posluchač často si toho ani nebyl vědom.

„Meteor“ byla ovšem hra v podstatě jiného rázu. Kritika bez výjimky ji odsoudila. Jak jsem sdílel na-prosto stanovisko kritiky v případě prvním, nesdílím je tak docela v případě druhém. Přiznávám, že hra nebyla zcela srozumitelná a jmenovitě ne posluchači jen průměrnému. Meteor je nutno pokládat jen za pokus, hodně idealistický, psaný s elánem a odvahou, který se však bohužel nezdařil. Strhala-li kritika tak nelítostně tuto hru, bylo by dobře aspoň zdůraznit to nebojácné hledání cesty. Neboť o co zde autorům vlastně šlo, kromě oslavy Štefánikovy? Zde šlo o to, pokusit se připravit posluchačům čistý auditivní počitek (a požitek?). Autoři se pokusili snížit dramatickou hodnotu slova a zvýšit dramatickou hodnotu zvuku a hudby. Zavrhlí použití zvuku jako ilustrace k mluvenému slovu. Naopak v mnohých případech slovo kleslo na ilustrační složku děje. A to je beze sporu veliká, řekl bych, revoluční myšlenka, která nepřinesla v tomto případě plného úspěchu, ale která přece jen znamená mnoho na cestě k lepší budoucnosti rozhlasových her.

Hra, kde by zvuk sám o sobě byl chápán a pochopen, nebyla by snad již hrou. Nebyl by to již dramatický projev v pravém slova smyslu. Byla by to spíše radiofonní symfonie, rozhlasová báseň, kterou, poněvadž by byla právě básní, by pochopili jen někteří, citliví, abych tak řekl, „auditivní elita“. Obávám se však, že vysílání podobných básní by nebylo dost dobře možno. Neboť nesmíme zapomínat a autoři především, jak široké obecenstvo má rozhlas. Takové rozhlasové básně by zase na druhé straně pochopilo i publikum internacionální. Neboť je to právě výsostné postavení slova v rozhlasových hrách, které znemožňuje poslech pro toho, kdo oné řeči nerozumí. Pokleslo-li by ovšem slovo na niveau pouhé kulisy a nahradil-li by zvuk a hudba dramatického činitele, výsledek by byl: internacionální rozhlasová hra. Neboť zvuk a hudba jsou pochopitelné komukoliv na světě (civilisovaném), bez rozdílu národnosti.

Tím, že ve hře mluví se několika jazyky, nestává se ještě hra internacionální. Neboť je pochopitelná nanejvýš snad polyglotům a profesorům cizích jazyků. Hra je internacionální jen tehdy, převezme-li zvuk a hudba dramatickou hodnotu slova. O budoucnosti internacionálních her však nesmíme si dělat iluzi. Je jisto, že podaří se vytvořit skutečně nějakou takovou hru, ale ta bude stejně ojedinělá, jako je ojedinělým internacionálním film. Někdo by mi snad připomenul film: Země nikoho. Tomu přece mohl rozumět kdokoli!! (ovšem s jistou filmovou erudicí, stejně jako by potřeboval posluchač k pochopení internacionální hry erudice rozhlasové). Jenže „Země nikoho“ je právě takovou ojedinělou výjimkou! Je tu speciální téma, které přímo vyžaduje onoho mezinárodního řešení. Tím přece není řečeno, že by mezinárodní řešení sneslo každé téma. Stejně jsem přesvědčen, že i v rozhlasu najdou se témata, která budou přímo volat po řešení internacionálním. Že je internacionální hra možná, toť jisto. Avšak nikoliv všeobecně, nýbrž pouze ojediněle, vzhledem k určitému tématu. A znovu opakují, že množství jazyků neznačí ve hře internacionálnost, neboť je samozřejmo, že jen Francouz porozumí francouzské části a Ital italské, Čech české a Angličan anglické.

Jak je vidět, problém rozhlasových her vůbec není otázkou jednotnou, neboť zahrnuje v sobě problémů několik. Avšak v první řadě jde tu o to, aby se konečně pochopilo, že rozhlasová hra je samostatný zvláštní literární typ, který se nezávisle na divadle, s nímž bývá často směřován, vyvíjí a hledá cesty odlišné a samostatné, které nejsou totožné s cestami divadla a filmu. Doufám, že při nynějším rychlém pokroku v tomto směru správnou cestu brzy najde.

dopisy

Voják se dívá na chemickou válku

Vážený pane redaktore,

většina dnešních pojednání o příští chemické válce se dojemně shoduje v jedné věci, a sice v tom, že nám silně připomíná krvavky našich klukovských let. Jakoby autorům šlo o to, aby vylíčili všechna muka a rafinovanosti pekla, která na nás vymyslí ta zavržená hodná civilisace. Poněvadž pak jde o téma po výtce chemické, zdá se, že možno popustiti uzdu fantasmii, poněvadž širším kruhům jsou zákonitosti chemie právě tak tajemné jako kabala. Poněvadž má ale na světě všechno své meze, bude tomu tak i zde.

„Překvapení na počátku války bývají řídká,“ říká dr. Müller, německý plynový odborník. „Obyčejně spočívají ve zdokonalení nějaké dříve už užívané zbraně, než v zavedení něčeho naprosto nového.“ Světová válka zavedla 42 cm dělo, které bylo efektní spíše technicky než vojensky. Stejně i u plynů to bude zdokonalení starých, a nebudou to žádné světoborné objevy. Ilustrací k tomu, jak fantastické jsou zprávy o nových objevech, je případ lewisitu.

Lewisit byl objeven v Americe r. 1917. Je to arsenová sloučenina, jejíž technická výroba je obtížná, neboť vznikající meziprodukty jsou látky silně explozivní. Svými vlastnostmi připomíná na yperit (a žádný kyprit), jenomže má menší stálost a snadno se pozná podle zápachu. Napsalo se o něm mnoho hájí, ale jednoho krásného dne Američané shodili celou jeho zásobu, 150 tun, do moře, čímž skončila sláva lewisitu.

Všechny plyny až na chlor, fosgén a některé kyanové sloučeniny, jsou látky organické o dosti vysoké molekulární váze. Ale zjistilo se: čím vyšší molekulární váha sloučeniny, tím snadněji a dokonaleji je pohlcována aktivním uhlím, které je ve filtru plynových masek. A to je jedno důležité omezení možností plynů. Zbývají už tedy plyny o malé molekulární váze a plyny ve formě mlhy. Lehčí plyny ale bývají snadno těkavé, a proto jejich účinnost trvá jen krátkou dobu. Proti plynům ve formě mlhy se užívá speciálních filtrů, a pak i ty jsou neškodné. Se stanoviska chemického možno počítati s tím, že budoucnost by mohly míti sloučeniny kyanové, a ty jsou prozatím značně těkavé, a sloučeniny arsenové.

Proti každému plynovému útoku jest ale již určitá přirozená ochrana, spočívající v proudění vzduchu, čímž se zcela samočinně čistí zamořená krajina. Dále je tu vlhkost vzduchu, která činí většinu plynů neškodnými. Plynový útok se prostě nedá provést v každou dobu, nutno počítati s celou řadou vedlejších faktorů. S tím bude ale počítat i ten, kdo bude čekat napadení. Vždycky zůstane užitečnější užívat k leteckým útokům trhacích a zápalných bomb, než bomb plynových.

Kdyby všechna ta sadistická líčení příštích válek měla ten úspěch, že by se příštím válkám zabránilo, zasloužili by jejich autoři při nejmenším Nobelovu cenu. Poněvadž se jim to

ale asi nepodaří, zasloužili by něco jiného, neboť už předem tím vnáší paniku mezi lid.
Jan Karan.

(P o z n. r e d a k c e. Pokračování článku o chemické válce v dnešním čísle uspokojí už asi pisatele tohoto dopisu. Autor knihy, z které překládáme, vyličuje maximum nebezpečí i obtíže, s nimiž by se chemická válka potkala v praxi. Jak by se to vyvinulo ve skutečnosti, nikdo zatím spolehlivě říci nemůže. A je to jedna z mála pravd, o jejíž poznání nestojíme.)

Po večeru surrealistů

Vážený pane redaktore,

jako čtenáři „Přítomnosti“ dovolujeme si obrátit se na Vás s prosbou, abyste otiskl v jakékoli úpravě, nebo s případným doplněním tento dopis, v němž bychom rádi upozornili na nevhodný způsob, jakým určitá část pražské literární obce umlčuje na diskusích své ideové protivníky.

Sdružení absolventů filosofické fakulty, které pořádalo 18. května diskusní večer o surrealismu ve velké posluchárně filosofické fakulty, bylo na tak zvaném diskusním večeru o surrealismu, pořádaném 28. 5. v Městské knihovně přivrženci surrealistů, zbaveno možnosti diskuse způsobem, který je nový i v nynějších nedemokratických poměrech a zasluhuje proto připomenutí. Surrealisté podporováni stranickým předsedou diskuse drem Sekaninou nedovolili nikomu přes četné písemné a formální dotazy, aby mluvili dříve, nežli domluvilo devět řečníků pořadatelstvem ohlášených, kteří velmi útočně a bez nebezpečí se taktó mohli vyrovnávat se svými odpůrci od 8 hodin do půl dvanácté. Když valná část obecnstva odešla a když už všichni stoupenci nebo oportunní kritikové z řad surrealistů přečetli, co kdy kdo z nich o umění vůbec napsal (Teige četl půldruhé hodiny), předseda přednesl návrh na ukončení další debaty „pro pokročilou hodinu“, při čemž vyloučil požadovaný závazek, aby za těchto okolností surrealisté uspořádali schůzi novou. Jenom na vytrvalou žádost posluchačstva, které vydrželo celý surrealistický program tak zvané diskuse, bylo nakonec povoleno dvěma z šesti přihlášených kritiků surrealismu, jednomu pět minut, jednomu jedna minuta. Po tomto šestiminutovém intermezzu v surrealistické idyle, označené troufale za diskusní večer, předseda si dovilil dokonce odsoudit ze svého místa kritiku surrealismu a polemisoval sám za surrealisty, a pak pokračoval hlavní mluvčí surrealistů ve svých řečech až do dvanácti hodin.

Dovolujeme si poznamenat, že surrealisté byli dvakrát veřejně vyzváni k diskusím, a že jejich hlavní dva mluvčí byli nadto pozváni doporučenými dopisy na diskusní večer, který jsme pořádali 18. května na filosofické fakultě. Tam po stručném proslovu byla ihned otevřena volná diskuse a surrealisté vyzváni, aby vyslovili své námítky či obhajoby. Nikdo z nich se však nedostavil (referáty o této schůzi přineslo „Národní Osvobození“ i „České Slovo“ z 20. května). Nabízíme ke srovnání způsob, jakým si představují volnost diskuse surrealisté a jejich kritikové a konstatujeme, že za jediný důvod jejich neslýchaného postupu může být pokládána jediné obava před kritikou jejich kuriosních názorů.

Za Sdružení absolventů filosofické fakulty:

J. B., Dr. J. W., Dr. V. Č., Dr. L. M.
Dr. O. B.

Daleká cesta k dodávkové čistotě

Vážená redakce,

k článku pod hořejším titulem, uveřejněném v 21. čísle „Přítomnosti, soudím, že navrhovaný způsob „zveřejnění výsledků zadávkových řízení státních dodávek“ nepřinesl by očekávanou možnost kontroly veřejnosti.

I kdyby se totiž podařilo sjednotit zadávací a přejímací podmínky všech úřadů (to je ovšem ze známých důvodů skoro vyloučeno), mohl by čtenář „Katalogu státních dodávek“ zjistit pouze, které firmy dostaly státní dodávky, jakého druhu a v jaké hodnotě. Mohl by ještě nejvíce usoudit, která firma dostala zakázek nápadně mnoho.

To všechno by ovšem k posouzení čistoty dodávky nestačilo; nejvíce zaměstnaná firma mohla totiž býti v řadě soutěží skutečně nejlacinější, majíc na př. mimořádné výhodné výrobní podmínky.

Autor návrhu očekává patrně, že v „Katalogu“ bylo by možno srovnávat ceny stejného druhu zboží u různých firem; to by však sotva mělo praktický význam, ježto v „Katalogu“ nemohly by býti vyjádřeny všechny okolnosti, které mají vliv na hodnotu dodávky. Ceny nezávisí jen na přejímacích a zadávacích podmínkách; jsou spíše výsledkem kalkulace, která je pro každý případ jiná. Rozhoduje přirozeně vzdálenost od továrny, dopravní možnosti, velikost dodávky, dodací lhůta a mnohé jiné okolnosti, proti nimž vliv úředních předpisů ustupuje většinou do pozadí. Často je výrobní cena nižší, než výlohy dopravní, distribuční a pod.

Není tedy možno, srovnávat jednotkové ceny z různých dodávek, není-li po ruce přesná kalkulace.

Kdyby však přes tyto hubené vyhlídky odhodlaly se povolané kruhy k vydání „Katalogu“, pak by ta neprovedená simplifikace, standardisace a normalisace naprosto nebyla takovou překážkou, za jakou ji pokládá pan ministerský předseda, snad na základě referátu zainteresovaných úřadů. Ty různé všeobecné, zvláštní, dodací, přejímací a jiné podmínky nejsou totiž žádným tajemstvím a každý oferent má jich z různých soutěží celou sbírku. Stačilo by označiti v „Katalogu“ u každé dodávky pro ni platný druh zadávacích podmínek. Ostatně rozdíly v podmínkách nejsou (aspoň ve stavebním oboru, kde mám možnost srovnávat), tak značné, zvláště když si člověk přeloží učené a mnohomluvné fráze do „neúřední češtiny“.

Byl by zde jednodušší a lacinější prostředek, než vydání „Katalogu“: vyložití po provedení zadání celý zadávací operát po určitou dobu v úředních místnostech, tak, aby každý občan mohl — případně s pomocí odborníka — přesvědčiti se o čistotě zadávky.

K tomu byla by však nutna na všech stranách opravdová vůle k očištění; a to je věc ještě nesnadněji dosažitelná, než ta standardisace a normalisace!
Ing. Karel Kozák.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2

Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Henry Drummond & Co. LTD.
továrna jemných angl. látek
SHIPLEY (England)

ANGLICKÉ PÁNSKÉ LÁTKY Z TOVÁRNY PŘÍMO

K V Á M

Prodej ve velkém i malém
Ceny: Kč 90.—, Kč 130.— za 1 m

Skladový generální zastoupení
Emil Grodecký, Praha I,
Bílková 10 - Telefon 624-95

Vzorok na venek vyplacene

spocivá také tentokrát dráždivé a osobité kouzlo Horovy lyriky. Sublimována pak v číslech, nesených steskem touhy nebo vzpomínky, v cele zduchovělou melodii, sladce hořkou a vzdušně křehkou, působí nejednou přímo hypnoticky. Nehledíc k několika číslicím spíše jen improvizovaným, nabývá lyrický hlas Horův v této sbírce nových odstínů a zvroucnělé ryзости; nadto však setkáváme se tu s motivem, který se v Horově poesii dotud neozval: navraceje se v čas dětství, s obje-

vitelskou radostí se básník zároveň shledává se svým domovem. A v duchovní perspektivě času zjevuje se mu pojednou pásmo vlastního rodu, prožívá družený pocit rodové souvislosti a sounáležitosti, jímž zdalibude svou samotu, poznává dědictví předků, jež nese ve své krvi a žije ve svém osudu. V tomto náhle proclitem a hluboce prožívaném poznání, jímž sbírka vyznává, tkví vlastní, lidsky i básničky překvapující novum této Horovy lyriky.
Panorama.

*Staré domy na návrší
broukají a trochu vrčí
Basilika Sacré coeur
vstoupí večer do pekel*

*Hospůdky na Place du Tertre
plachivo jak mladý Werther
vykřikují do světa
jak by byla sobota*

Už rýmy, jako „návrší — vrčí“
„Tertre — Werther“ mohou vás varovat podivnou významovou nesounáležitostí rýmujících se slov. Jsou jiné než ctihodná rýmová dvojspřeží tradiční poesie, jako „údoly — topoly“ nebo „kořen — vnořen“, kde slova-bliženci jdou po sobě tak nutně a doopravdy prostě jako kýchnutí následuje po šňupci. — A dále: nedůvěřujte prostotě básníka, jehož obrazy, jako „moře — muchomůrka“ vykonávají s rafinovanou bezohledností funkci něžek, přestřihujících tkanivo tradiční imaginace. O obrazech však bude řeč ještě později.

Prozatím je třeba věnovat pohled, byť zbežný, tématu sbírky. Střídají se zde kaleidoskopicky Videaň, Alpy, Benátky, Milán, Janov, Monaco, Marseille, Nizza, Avignon a několik menších francouzských měst; těžším sbírky je však Paříž, stejně jako byla ve skutečnosti cílem procházky. Je již ustálenou tradicí, že do Paříže vstupují a k ní přistupují básníci cizích národů hlubokomyslně, soudíce při pohledu na ni Francii, svůj národ i sebe. Nezval tuto tradici porušil: výběr i uspořádání námětu je u něho odrazem nahodile proměnlivého tempa kroků prochazečových. Není zde ani kladné ani záporné ohraničení zájmové oblasti. Básník se zastaví stejně a stejně dlouho v Louvru jako na vetešnickém „bleším trhu“ u Clignancourtské brány. Jde, kam jej oči zanesou, vždyť

*Dobry den básníku
nač stále jenom obtěžovat chodce
Smrti se cestuje též bez průvodce!*

Jeho pohled je rozmarný a neodvažuje svou podrobnost podle konvenční důležitosti věcí; tak jedno- mu z nejskvělejších míst v středu Paříže, Rond-point des Champs-Élysées, je věnováno toto kratičkě čtyřverší:
*Jitro pijme ze své misky
azurové vodotrysky
Kam se poděl Tizian?
Vstoupil do Elysia?*

Zato kavárna Closerie des lilas má zde celou báseň. Také neupoutávají básníka jen věci trvalé a hodnoty nemíjející: stačí jako námět i chuť francouzských ryb a ruských rybiček nebo pohled na „První čtvrt měsíce nad Printemps“ (Printemps — známý obchodní dům pařížský):
*Z toho zlatého střevíce
se zrodí Venušina noha
Z kterepak bandasky
vykouzím punčochu a podvazky*

kde výkladní skříň obchodního domu dodává obrazy (střevíc — bandaska — punčocha — podvazky) přetvářející postupně podobu měsíčního srpku.
Je nyní na čase, když sama nahodilá souvislost nás k tomuto bodu dovedla, říci několik slov o Nezvalových obrazech. Počneme drobnou poznámkou teoretickou: od dob Aristotelových se stylistika pokoušela o definování různých druhů podobnosti mezi věmi, které jsou uváděny v obrazný vztah; teprve novodobá nauka o významu dospěla ke kacířské větě, že cokoliv může se stát obrazem čehokoli bez ohledu na vzájemné shody. Nezvalovy obrazy jsou názornými doklady tohoto tvrzení: hledá-li Nezval obraz pro nějaký jev, je téměř jisté, že sahne do významové oblasti tohoto jevu tak cizí, že spojení

POZNÁMKY

ČAPKOVY HOVORY
S T. G. MASARYKEM
V ANGLICKÉM TISKU.

Yorkshire Post, Leeds:

„Bylo řečeno, že Masaryk je největší tvůrčí státník naší doby. V této knize však vidíme, že je ještě něčím více. Jeho státnictví se jeví jen jako jedna z mnoha činností, a to — s jeho vlastního hlediska — nikoli nejvýznamnější. Tento syn služebníka na císařských statcích, který neměl vzdělání do svých 14 let, ovládl pět cizích jazyků, stal se profesorem filosofie na pražské universitě ve 23 letech, napsal několik významných knih, je autoritou o ruské literatuře, a studoval téměř každé odvětví lidských znalostí. Ve věku 84 let je přede všim jiným, jak říká sám, žákem a studentem.

Opravdu, není to jen největší státník, ale snad největší člověk naší doby, a v této knize jako by se nám dostávalo výsady, setkat se s ním, podívat se zdravosti jeho myšlenek, učit se z hloubky jeho kultury i zkušenosti a zejména oceňovat vzácnou vznešenost jeho duše. Je to zkušenost, které nelze postrádat.“

The Listener, London:

„Je to velmi půvabná a povzbuzující kniha. Jen zřídka se dnes potkáme s novou knihou, která spojuje tolik otevřenosti a nenáročnosti. Dr. Karel Čapek má velkou zásluhu, že nám dal tuto poučavou historii Masarykova života, zásluhu tím větší, že sám skromně ustoupil do pozadí. V celé knize slyšíme jen hlas velkého presidenta.“

vzdálené do té míry vši konvenční „podobnosti“ se zdá možným jen ve snu. Básník „miluje věci, které k sobě nepatří“. Příkladem může být obraz již jednou citovaný: „moře — modrá muchomůrka“. Je-li toto zcela nečekané spojení již provedeno, napne se rázmezí mezi oběma věcmi, mořem a jedovatou houbou, pavučina vztahu, do té chvíle neviditelná: sytost barvy, zaoblení, vrásčitost povrchu, nebezpečnost atd. se objeví jako společné vlastnosti. Tyto podobnosti však vznikají teprve dodatečně, když byla naše obraznost infikována imaginací básníkovou; nebyly v našem vědomí předem jako třeba při klasickém srovnání slunečního paprsku se šípem. Také není zde slovo „muchomůrka“ pouhým básnickým pojmenováním věci „moře“, kdežto slovo „šíp“, užité o slunečním paprsku, je skutečně jen slovním výrazem, nahrazujícím pojmenování přímé. Obě věci, moře i muchomůrka, právě protože nejsou spojeny žádnou očividnou podobností, podržují při sblížení svou věcnost. Jsou to dvě skutečnosti postavené vedle sebe, aby se v sobě navzájem obrazely. Jiný příklad obrazu:

*Vlak jede kamsi
Jezeru kytice
Já vzpomínám si
na svého prastrýce*

Vlak, který je zároveň kyticí: či snad nemají kytice a vlak vůbec nic společného? — Jsou miněny jako dvě skutečnosti zcela samostatné? Jistě i to, avšak stojí-li tyto dvě skutečnosti vedle sebe, neubráníme se přes to předstávat koutě, zprvu štihlého jako svazaná stonky, v dalším průběhu šifického se jakoby v chochol květů. Odkud se vzala tato představa? Odtud, že skutečnost „kytice“ se obrazila ve skutečnosti „vlak“, jako kdyby se ve filmu obrys kouřového chocholu

prolnul v siluetu kytice. I neproměnné pozadí, na kterém se prolnutí děje, je zde přítomno: přídavné jméno „jezerní“ předpodstatňuje se v široou vodní plochu jezera Gardského, na kterou je promítut kouř-kytice; srv. první sloku citované básně:

*U Desenzana
je Gardské jezero
Uběžné zrána
a jak by vonělo*

Skutečností ráz Nezvalových obrazů je — dejme — mnohdy dán odhalením tím, že ani nemůžeme říci, funguje-li jistý předmět slovem vyjádřený jako pouhý obrazný význam nebo jako hmatatelná „skutečnost“; tak v básni výše uvedené o měsíci a výloze obchodního domu nelze vůbec rozhodnout, jsou-li předměty „střevíc, bandaska, punčochy a podvazky“ jmenovány proto, aby byla popsána výkladní skříň, nebo aby znamenaly obrazně „měsíc“. Obojí pojetí je správné, obojí je současně činitelem našeho chápání básně.

Bylo by možné — a snad ani ne nezajímavé — věnovat pozornost složitým hrám, kterých se básník s tímto obrazy-věcmi odvažuje, stavbám přízračným i současně hmotným, které na jejich vzájemných souvislostech buduje, zejména v nejkrásnějším cyklu sbírky „Akvarium“. Opatrnost radí však nezatěžovat komplikacemi nenáročnou črtu, kterou píšeme. Končí proto posledním citátem, krátkou básní, která několik drobných exotických rybek za stěnou akvaria magickou mocí obrazů mění v přišerný a nadlidský obrovský stín ruky mstivého:

*Články prstů hledají vraha
Tato výčitka svědomí
bloudí a na stěny sahá
sahá na spící děti a na domy.*

Panorama.